

Rold Skovs Venner

De drog østpå!

Der mødte ikke mindre end præcis 100 deltagere op til årets første travetur den 10. marts. Fordelt således, at 96 personer tog på den ordinære tur, og 4 på en mindre tur ved og omkring Store Økssø.

Den ordinære tur skulle foregå i Store Arden Skov med start fra p-pladsen ved Moskov Pavillonen. Men inden da bød fmd. velkommen til en ny sæson, og gav nogle meddelelser om forårets ture i Rold og Lindum skove, samt om en større tur til Bornholm, der løber af stabelen sidst i august måned.

I forbindelse med dagens tur, som bl.a. skulle gå ned omkring Filkes Mose, gav fmd. tillige udtryk for at han var specielt interesseret i at høre om Helge vidste noget om hvem denne Filke var, idet det ikke var lykkedes for ham selv at finde noget om Filke i forbindelse med arbejdet med den store bog om Rold Skov. Han havde dog ved en tidligere lejlighed hørt noget om, at manden var norsk og egentlig hed Fylke, så det var spændende at få opklaret om Helge kunne fortælle noget mere, når vi nåede ned til mosen.

Vi starter dog turen med at gå et lille stykke vej op gennem statsskoven til "Den nedstyrkede flyvers plads", hvor Helge indleder med nogle betragtninger over hvordan en historie kan forandre sig gennem årene.

Oprindeligt gik der nogle meget dramatiske beretninger blandt egnens befolkning om hvordan denne flyver var styrtet ned med mange tilskadekomne og stor ravage tilfølg. Sandheden var dog, at det hele blot var arrangeret som led i en stor spejderøvelse, hvilket Helge, efter at være blevet gjort bekendt de faktiske forhold, senere har beskrevet flere gange.

På en måde har Helge dog fortrudt at han skrev sandheden og dermed også ødelagde en god historie. Det havde egentlig været sjovere, hvis jeg blot havde skrevet den ned i mit arkiv, og så båndlagt dette på f.eks. Rigsarkivet i 50 år efter min død, føjer Helge til. Så havde folk stadig kunnet gå og fortælle store og bloddryppende historier her fra Skørpingegnen, hvilket de nu ikke kan få lov til.

Snart efter kommer vi frem til St. Arden Skov, og er dermed også nået ind i et område, som tilhører Lindenborg gods. Det er en særdeles dejlig dag at være til skovs, og ikke mindst fordi vi passerer en mængde større og mindre vandhuller. *I de 35 år hvor jeg har gået i Rold Skov, har jeg aldrig set så meget vand i skoven som nu. Selv vejen rundt om St. Økssø står også for en stor dels vedkommende under vand*, siger Helge. Noget som det lille hold, der tog turen rundt om søen senere kunne bekræfte.

Tegning af fugl.

Lindenborg gods med tilhørende skove blev købt af Heinrich Carl Schimmelmänn for 240 år siden, nærmere betegnet i 1762.

Men netop om St. Arden Skov er der egentlig ikke så meget at sige, end at den er en dejlig skov at færdes i. Men så er der jo selvfølgelig Filkes Mose, som er så navnkundig skønt guderne må vide hvorfor. Men det finder vi jo nok ud af, siger en "uskyldig" Helge, trods dèt, at han i virkeligheden er ved at

brygge på en historie som hævn for fmds. bemærkninger ved turens start. Åh hvor jeg glæder mig, føjer han endda til. - Ja, lad os nu se hvad det ender med, tænker fmd.

Lige i nærheden af skovfogedboligen Ilsøhus ligger der en stor åben lade, der anvendes til opbevaring af flis. Det er ca. 25 år siden at man fandt ud af at bruge stødene og affaldstræet fra skovene til opvarmning af små varmeværker. Man opførte da det ene lille varmeværk efter det andet, hvorved man i skovbruget lige pludseligt så en mulighed for en helt ny produktion, nemlig fremstilling af flis.

Tager man f.eks. over i Danmarks næststørste skov, Klosterheden Plantage, vil man der kunne se nogle bjerge af flis, hvor toppen endog ville nå op over rygningen af den ellers meget store lade, som vi her befinder os i.

Helge fortæller, at han engang havde nogle folk med oppe i Troldeskoven, hvor der da lå et mægtigt bjerg af flis, som var dækket til med presenninger. En af deltagerne spurgte hvorfor flisen var dækket til, hvortil Helge med sin "store" viden om flis forklarede, at dette var fordi de ikke skulle blive våde når det regnede. Noget som Helge i øvrigt mente var ret indlysende, og noget som kvindfolket da kunne have sagt sig selv.

Lidt efter kom der dog en mand hen til Helge og sagde: *Du må undskylde at jeg siger det, men du sagde noget som ikke var rigtigt. Jeg er ingeniør, og jeg er med til at lave flisværker, og årsagen til at man dækker flisen af med presenninger er faktisk lige den modsatte af, hvad du sagde. Det er netop for at holde på fugten.* Han fortalte så, at for at flis kan give allermest varme, skal den indeholde ganske betydelige mængder vand, nemlig cirka 31 %, så nu ved vi det, slutter Helge af.

Vi er nu nået ud til Blåkildevej lige nord for Ilsøhus. Her står der parkeret en Suzuki, som skulle vise sig at tilhøre et af Rold Skovs Venner's yngre medlemmer. Vedkommende havde nemlig tilladt sig at spørge Helge, om man kunne hoppe fra turen på et tidligere tidspunkt fordi helbredet ikke var så godt. Dette havde Helge sagt ja til, selv om han ikke brød sig meget om det. Man skal gå hele turen, ellers er det ikke godt, fortsætter Helge. Det er sjovt nok, at det er de yngste, der kommer og siger sådan noget. Blomsten af Danmarks ungdom, og så kan man ikke klare mere end nogle få kilometer. Vil vedkommende godt række fingeren i vejret. Det gjorde vedkommende så. Pernille gav ham nemlig "*fingeren*" til stor morskab for de øvrige deltagere, og ikke mindst for Helge selv.

Turen fortsætter nu over mod selve Ilsø på østsiden af Blåkildevej. Inklusive Pernille, - hun turde nok ikke andet. På vor vej rundt om søen får vi pludselig øje på noget, der kunne minde om en nedstyrtet flyver. Ikke mindst pga. farverne. Ved nærmere eftersyn viste det sig dog at være et gammelt skur, der var bruset sammen. Men som et "lyst" hoved sagde: Dette må så være "Det nedstyrkede skurs plads".

Det blev en særdeles dejlig, men også noget fugtig, for ikke at sige våd tur rundt om søen. Birgit levede endda op til sit gamle image, nemlig at optræde som "Konen i muddergrøften". Retfærdigvis skal det dog siges at der var andre end Birgit, der fik en våd sok. På et tidspunkt måtte det meste af holdet faktisk hjælpes over et vandløb, som egentlig er den allerførste begyndelse til Villestrup å.

Vel tilbage på fast grund siger en "brødebetyngt" turleder: Det kan da godt være, at der er nogle som synes, at det var for meget at skulle gå den tur. Men jeg synes egentlig, at jeg har været flink i alt, alt for lang tid, så nu skulle det være. Jeg vidste dog ikke på forhånd at der var så vådt, men det skal ikke være en undskyldning, for jeg synes selv at det var en dejlig tur. Og det kunne man jo kun give ham ret i.

Det er første gang at Rold Skovs Venner nogensinde har været ved Ilsø. Hvad betyder navnet Ilsø egentlig? spørger Helge. Svaret giver han selv, idet dette ganske enkelt betyder en skovsø. Det gamle ord for skov var nemlig ild, hvilket kan jævnføres med ilding som brændsel. Som tidligere nævnt, passerede vi på turen rundt om Ilsø starten på Villestrup å, som på denne

dag var usædvanlig vandfyldt. Åen har som bekendt sit løb mod syd til Mariager fjord og bliver hurtigt ret stor, men skal vi være helt korrekt, starter den faktisk helt inde ved Fåresø Mose gennem det vandløb, som hedder Hummelbækken. Blot er det først her på stedet, at den får navnet Villestrup å, slutter Helge af.

Vi vender nu atter næsen mod vest, idet vort næste og sidste besøg for denne gang gælder Filkes Mose. Vi gør dog først holdt ved et vejkryds lige midt i denne del af skoven, idet der her var anbragt nogle store bøgestammer, som var særdeles velegnede til fremme af mageligheden, mens nogle rastede og andre krævede op. - Selv Helge gjorde det sidste. Ja, man skal høre og se meget før ørene falder af.

Fra det sted hvor vi raster er der ikke langt til Filkes Mose, og da vi når derned starter Helge da også straks med at forklare holdet om de få gange, hvor han virkelig har fået skovlen under fmd. Et af disse skete her ved Filkes Mose. Det mest vidunderlige, sprudlende, solbeskinnede nederlag, siger Helge og fortsætter:

"Dette kom sig af at fmd. lige pludselig blev kålhøgen, fordi han fandt ud af at jeg ikke vidste hvor Filkes Mose var, hvilket han selv vidste alt om. Vi skulle derfor ubetinget se Filkes Mose, fordi jeg ikke vidste noget om den, og da vi kom ned til den stod han og udbredte sig om min ukendskab til Filkes Mose. Jeg havde det ikke godt med det, så jeg syntes, at når han nu vidste så meget om den, så skulle vi da også lige prøve den.

Da vi var kommet ind i mosen, ja, så måtte jeg fortælle en lille smule om Filke. Jeg vidste faktisk en lille smule - tilfældigvis.

Jeg kunne f.eks. fortælle, at Filke slet ikke hed Filke, men Fylke, hvilket kom sig af at han kom oppe fra Norge, hvor det, som svarer til vores herreder kaldes fylker. Det var netop på denne måde han havde fået sit navn. Han hed Theodor Fylke, var født i 1763 og døde i 1845 ca. 83 år gammel. Han var oprindeligt sømand, kom ud at sejle og blev i øvrigt optaget af pirater ude på østen, hvor han var i 9 år til han endelig slap fri. Han kæmpede mod adskillige svenske konger og vistnok også mod andre fjender.

Der var det pudsige ved Theodor Fylke, at han kunne håndspålægge. Og på det tidspunkt havde man her på Lindenberg en lensgreve og lensgrevinde, der havde en syg datter på 12 år. Da man hørte at Fylke kunne helbrede, prøvede man at kalde på ham, og han kom faktisk og håndspålagde pigen oppe på selve slottet. Pigen blev helbredt, og som belønning blev Fylke optaget her på Lindenberg, hvor han egentlig ikke skulle lave så meget, blot gå og hygge sig. Han døde i 1843, hvorefter han fik denne mose opkaldt efter sig, hvilken dog af en eller anden årsag kom til at hedde Filkes Mose".

Alt dette kunne jeg fortælle til trods for at fmd. lige havde stået og fortalt at jeg intet anede om Filke. Jeg har sjældent set fmd. så ødelagt, åh hvor var det dejligt, slutter Helge af.

Fmd. beder nu om tilladelse til bare at stille et enkelt spørgsmål og siger: *Hvorfor blev Filke først begravet i 1845, når han døde i 43?*

Skribenten skal venligst undlade at nævne hvilken "disputant", der fik det største latterbrøl over på sin side, men historien giver faktisk stof til fornyede overvejelser. Thi ligesom vi i forbindelse med arbejdet med Rold Skov bogen fandt hele tre forskellige personer fra skovriderfamilien Ahrns, må der også her være tale om to forskellige personer ved navn Fylke, idet vi tidligere har hørt om den 95 år gamle Ludvig Christian Frederik Fylke, som havde haft ikke mindre end fem koner.

I dag hører vi så om Theodor Fylke, som *levede* fra 1763 til 1843, men som af en eller anden ukendt årsag først *døde* og dermed blev begravet i 1845 ca. 83 år gammel. Lyder det indviklet? Kunne det være fordi han først skulle konserveres ude i mosen i et par år?

Vi lader dog Helge få det sidste ord idet han starter med at sige: *"Det morsomme ved historien er -",* hvorefter han retter sig selv, og fortsætter: *"Nej, der er ikke spor morsomt ved historien, for den er rigtig i dette tilfælde".* Han går så igen tilbage til at fortælle om den gamle historie:

"Men det skægge var dét. - Jeg aner ikke hvem Filke er. Jeg har aldrig hørt om manden. Den eneste, der kender noget til ham er fmd. Men jeg var jo nødt til at konstruere et og andet, og jeg var ærlig nok til at sige det inden turen var slut. At det var en stor løgnehistorie. Men fmd. troede på det, og det var dejligt", slutter Helge af. - Er der noget at sige til, at mange af medlemmerne var totalt forvirrede oven på den historie? Det er dog et held, at det hermed er slået fast, at vi i det mindste har en Fylke. Næmlig Theodor Fylke, 1763 - 1845.

Lige sønden for mosen går der en skovvej mod vest ud til den grusvej, som løber parallelt med jernbanen. Herfra er det bare at følge denne mod nord tilbage til Mosskov. Men det er egentlig ejendommeligt hvor få gange man har gået på denne side af banen. Hvor tit har man ikke gået eller kørt på vejen ovre på vestsiden og herfra kigget over på den strimmel af Statsskoven, der på dette sted danner østgrænse mod St. Arden Skov.

Vi skulle dog ikke komme til helt at glemme, at det stadig er moder natur, som råder. Måske som en påmindelse om at det endnu er vinter, satte det pludselig ind med blæst, slud, regn og kulde. Der var jo nogle få, som allerede var våde fra neden, og nu blev resten det så fra oven. Men at vi havde haft en herlig start på vores nye tursæson, var ganske vist.

Tur 2.

Måske var det fordi det var en stor konfirmationssøndag, at der "kun" mødte 57 deltagere op til turen i Rold Østerskov den 14. april. Blot var det synd for de af medlemmerne, som ikke kunne være med på denne flotte og spændende tur. En tur, som endda bød på en stor overraskelse for de fleste.

Vi mødte på p-pladsen ved Tveden, og efter den sædvanlige velkomst og de givne meddelelser, gik turen et kort stykke ad landevejen mod syd, for straks efter Tvedgård at fortsætte hen langs skovbrynet mod øst ad Harald Jensens Vej. Helge indleder da også med nogle betragtninger over hvorfor vejen bærer netop dette navn. Den Harald Jensen, man umiddelbart kommer til at tænke på, er brændevinsbrænderen fra Aalborg. Men hvad har han med Rold Skov at gøre? spørger Helge.

Den Harald Jensen, som vi tænker på, ville egentlig gerne have været kunstner, hvilket var faderen meget imod. Men han accepterede dog sønnens ønske på betingelse af, at han kunne vinde førstepræmie i en malerikonkurrence, som fandt sted hvert år på Charlottenborg. Dette lykkedes ikke helt for Harald Jensen, idet han kun fik andenpræmie for et maleri, "Scene fra Klampenborg", som i dag hænger inde på Aalborg Historiske Museum.

Harald Jensen blev så sendt til Aalborg, for at starte et brændevinsbrænderi der. Dette gik forrygende godt, ligesom han forstod at omgås alle de mennesker fra både Norge og Danmark, som var noget. Men han kunne meget mere, som f.eks. at helbrede ved håndspålæggelse, eller med salver og olier, som han selv lavede. Men lægerne i Aalborg blev sure på ham, fordi han virkelig beviste, at han kunne kurere folk, som de ikke selv kunne. Det endte med at han fik en bøde for det, og selv om folk i hundredevis stimlede til, opgav han fra den ene dag til den anden at være "heksedoktor".

Det kan dog umuligt være den Harald Jensen, som har givet navn til denne vej i Rold Skov, så hvorfor står jeg egentlig og fortæller den historie? slutter Helge af, hvorefter han straks går videre med at fortælle om noget andet.

Det er Tveden, der ligger derude, siger han. Vi står inde på Lindenburgs del, og hvis jeg nu spørger den fremmeste historiker udi hvem der har ejet Rold Skov i hine tider, så undlader jeg at gøre det, for jeg tror sgu. ikke at han ved det. Og det gør jeg i øvrigt heller ikke selv. Men Statsskoven ligger lige på den anden side, hvor vi så markerne og skovløberstedet Tvedhus. Tved er jo det gamle nordiske ord for en rydning i skoven, og vi ved at denne har været her i

hvert fald i 700 år. Området *er* et meget oprindeligt stykke af Rold Skov, som daterer sig helt tilbage til stenalderen, men vi ved også at Valdemar Atterdag ejede det i 1300 tallet, idet man kan læse om dette i hans jordebog.

Som en tilføjelse til historien om Harald Jensen fortæller ØP, at der i øjeblikket er en udstilling om ham i Aalborg, idet det også var Harald Jensen, som stiftede byens kunstmuseum. Han har tillige studeret anatomi, og han har i den forbindelse lavet nogle fantastisk fine anatomiske dyretegninger, der går helt ind til knoglerne.

Vi fortsætter til venstre ad et skovspor, der har fået navnet, Lorentz Meiers Spor. Ham ved vi lidt om, siger Helge. Lorentz Meier var en ung mand i Aalborg, der gik i skomagerlære, og blev særdeles dygtig til det. Efter at have udstået sin læretid skulle han på valsen ned gennem Europa, som man jo skulle den gang. Det gjorde han så, men han nåede bare ikke længere end til Randers. Der faldt han til druk sammen med "gode kammerater", og så ryger pengene jo hurtigt, hvad de også gjorde for Lorentz. Men han vidste, at hans gamle mester i Aalborg havde penge på kistebunden, og med den evne han havde til at åbne låse, hvad han siden hen skulle blive berømt for, var det let for ham at tage ind og stjæle disse penge. Skomagersvendens blev anklaget og sat i fængsel for at have stjålet dem, men da man fandt en sølvrigsdaler, som var meget genkendelig, og denne kunne ledes tilbage til Lorentz Meier, slap svenden fri, og Lorentz blev så buret inde i stedet for, hvilket han siden hen skulle blive mange gange. Lorentz Meier blev nummer to i det hierarki af røverhøvdinge, som senere skulle komme til at gå under betegnelsen, "Røverne i Rold".

I 1837 fangede man disse røvere, og Lorentz Meier kom dermed i fængsel på Aalborghus Slot, men allerede den første nat fik han dirket sig ud og stak af. Men da Aalborg dengang var en lukket by, kunne han jo ikke sådan bare lige slippe væk. Så man ledte, og man ledte, men man kunne ikke finde ham. Der *var* ingen spor af Lorentz Meier. Ikke før om eftermiddagen på en dejlig varm sommerdag, hvor man opdagede, at han lå i voldgraven med et siv i munden, som han trak vejret igennem.

For at være sikker på at han ikke skulle stikke af igen, så lagde man ham på ryggen på et stort langt strygebord, og bandt hans arme og ben fast til de fire bordben. Den næste dag begyndte han endelig at fortælle om sine meriter. Han *ville* nemlig ikke være bundet til det bord længere fordi mus og rotter løb hen over ham om natten. Ligesom de andre røvere fra Rold, blev Lorentz Meier dømt til offentlig kagstrygning på torvet i Aalborg, og det gjorde hans forlovede i øvrigt også.

Hvad har alt dette så egentlig med Harald Jensen at gøre? Men det har det, siger Helge, og det er derfor det hedder Harald Jensens Vej, og det *er* den Harald Jensen. Forklaringen er, at der under lensgrevskaftet engang residerede en skovrider ved navn H.P. Stougaard, der begyndte at interessere sig lidt om dette med Røverne i Rold, hvorfor han engang i 50'erne gav nogle af skovens veje navn efter dem. Efter at Lorentz Meier var blevet kongeligt benådet i 1864 tog Harald Jensen ham nemlig i sin tjeneste som altmuligmand, hvilket var meget flot gjort. Men det gik bare ikke, Lorentz Meier *kunne* ikke lade være med at stjæle. Det hele startede forfra, og Lorentz blev så selvfølgelig fyret igen.

Men skovrider Stougaard har åbenbart syntes, at det var så flot en handling af Harald Jensen, at en af vejene også skulle opkaldes efter ham. Sådan hænger tingene altså sammen, og vejnavnet *har* altså noget med brændevinsbrænderen i Aalborg at gøre.

Lidt længere fremme ad vejen stopper Helge op, hvor vi kan se over til en gruppe graner, og det særlige ved disse er, at de er plantet af den navnkundige statsskovfoged Rudolf Sørensen, der boede ovre på Tveden. Disse træer var nogle af dem, som han allerbedst kunne lide, men desværre væltede mange af dem i stormen i 1981, hvorved der blev nogle huller. Til gengæld er de resterende blevet meget flotte, så mon ikke man vil lade nogle af dem blive stående som museumstræer til minde om Rudolf Sørensen, som jo var den første, der virkelig forskede i

Rold Skovs historie. Han har skrevet flere fremragende artikler i "Fra Himmerland og Kjær Herred". Bl.a. om Rold Skovs størrelse i 15-1600 tallet, men desværre for os gik han ikke så meget ind i hvem der ejede skoven på dette tidspunkt.

Turen går nu videre mod syd ad Tyvdalsvej, idet hovedmålet for dagens tur er Faaresø Mose, eller Farsø Mose, som den mest kaldes i dag. Her passerer vi en lille dal på venstre hånd, som også har noget med røverhistorien at gøre, idet den kaldes Tyvdalen. Det kan dog være svært at få øje på den, da den næsten helt er vokset til med træer. Og da en del af den lige bag ved liggende Sjørmose er blevet drænet og ligeledes tilplantet med graner, bevirker dette tilsammen at man nu næsten ikke kan se Tyvdalen mere.

Vi fortsætter nu mod syd ad stisystemet, som under ét kaldes Langbakkevej, men svinger så mod vest til højdepunktet lige nord for Farsø Mose. Det, som er så storslået ved Farsø Mose, siger Helge, er at man kommer her, og så ligger den lige pludselig nede foran én. Man ser den ikke før end den lige er der.

Det skal nævnes, at fmd. ved turens start havde fortalt historien om at den gamle lensgreve engang belærte Helge om at mosen ikke hedder Farsø Mose men Faaresø Mose. I tilslutning til dette fortæller Helge nu, at han ikke så længe efter havde den sjove oplevelse, at være til et foredrag i Aars, hvor en skolelærer fortalte om Himmerland. Foredragsholderen sagde da, at man i gamle dage drev kvæg, og satte svin på olden i Rold Skov helt ovre fra Aars og Farsø. Det havde man bevis på, fordi der var noget som hed Farsø Mose. Men mosen *hedder* altså Faaresø Mose, og har intet med Farsø by at gøre, selvom alle i dag siger Farsø Mose, slutter Helge af.

Vi går nu et lille stykke ned ad skråningen til mosen, hvor vi dels skal holde frokost, og hvor medlemmerne skal have den i indledningen nævnte overraskelse. Formanden fik derfor ordet og sagde:

"Ja, det kan jo ikke efter 15 års forløb være nogen fremmed, at vi er Rold Skovs Venner, og jeg håber da også, at vi er hinandens venner.

I alle de mange år har vi jo haft utroligt mange gode oplevelser, og vi har også haft utroligt mange glæder. Jeg plejer at sige, at vi også har haft to højdepunkter. Det første var da vi holdt 10 års jubilæum i 1997, hvor vi startede med en skovtur hvor der foregik alt muligt, lige fra at danse om juletræ, til at blive overfaldet af røvere, og derpå afslutte dagen med samvær inde på Rebild Park i Skørping.

Senere fejrede vi, at vi gik tur nummer 100 med at spise kagemand ude i skoven, som var det til en anden fødselsdag. Begge gange havde vi pressens bevågenhed, hvor de kom tilstede, og hvor de efterfølgende gav os en god omtale.

Hvis jeg ellers skulle remse alle de gode oplevelser op, som vi har haft, ville dette blive alt for langt. Men det, som jeg vil frem til er, at vi nu igen har haft et virkeligt højdepunkt i Rold Skovs Venner. Jeg startede med at sige noget om venskab, og det venskab er for nogens vedkommende gået hen og udviklet sig til noget mere. Det er nemlig sådan, at sidste lørdag, den 6. april, sagde Pernille og Helge ja til hinanden inde i Thingbæk Kalkminer.

Det synes jeg, at vi skal sige tillykke med fra alle skovens venner og ønske alt muligt held og lykke fremover. Jeg ved godt, at Helge ikke er så meget for det, men jeg synes alligevel at vi skal gøre det med at råbe et hurra for Helge og Pernille".

Tillykke med brylluppet til jer begge to, sluttede fmd. af, hvorefter der lød et trefoldigt hurra og en efterfølgende klapsalve gennem skovens smukke haller.

Herefter tog Helge ordet og svarede således:

"Tusind tak, men der er faktisk sagt så rigeligt tillykke, og vi skal også sige tusind tak for de gaver vi fik fra jer. Jeg ved ikke om I ved det, men vi har fået nogle vidunderlige glas, så for fremtiden, når vi får vores hvidvin, så kan vi tænke på Rold Skovs Venner. Vi fik også den mest vidunderlige sammenplantning, som er så smuk. Den skal I også have tusind tak for, og

tak til Per for de pæne ord.

Vi havde sådan et dejligt bryllup nede i minerne med masser af levende lys. Borgmester Anny Winther fra Støvring gjorde det så smukt, og Jørgen Pedersen fra Rold Storkro havde sørget for at Per Iversen stod og spillede trompet da folk kom, mens det stod på og også ind imellem. Det var ikke noget vi vidste noget om. Jørgen Pedersen gav også champagne da ritualet var overstået.

Vi tog så ind til Aalborg til restaurant La Bour Gogne, hvor vi havde vores fest i form af en frokost, sådan som vi gerne ville have det. Der var ingen taler og ingen dannebrogssflag. Stille og roligt, men vidunderlig mad og gode vine, og vi havde det så rart".

Tusind tak skal I ha', sluttede Helge sin takketale af.

Se, dette var jo nok en overraskelse af de helt store, og den kunne vist ikke være blevet bragt vore medlemmer på et smukkere sted.

I forbindelse med de topografiske forhold omkring Farsø Mose omtaler Helge det højdedrag, som går på tværs gennem Himmerland, således at alle vandløb løber henholdsvis mod syd og nord fra dette. Dette er også tilfældet her på stedet, men det vand, som kommer til Farsø Mose hører til i småtingsafdelingen. Blot nogle små løb, som kommer her og der, og hvoraf kun en lille del løber videre til Hummelbækken. Gennem denne fortsætter vandet til så Ilsø, og herfra igen videre til Willestrup å og Mariager fjord.

Helge mindes den første gang han så Farsø Mose. Et flot og betagende syn, som næsten var flottere end i dag, siger han og fortsætter: Tag herud en tidlig morgen eller en sen eftermiddag, så er I næsten sikre på at se dyr. Rebild Skovhuse er vel nok det bedste sted i skoven for at se dyr, men stedet her må så være det næstbedste.

Længere fremme på turen stopper vi op hvor der, lidt usædvanligt, står en stor kristtorn. Dog er det ikke helt så mærkeligt, at der står en lige her, idet den eneste bevoksning med kristtorn i statsskoven findes lige i nærheden. Man kan også her fra stedet lige ane et hus imellem træerne. Dette er skovfogedstedet Skelhus, eller rettere sagt, det var skovfogedstedet Skelhus. Mange af de krybskyttehistorier vi fandt, da vi arbejdede på bogen om Rold Skov, involverede netop skovfogeden oppe på Skelhus, men i dag er det en skovløber, som bor der.

Undervejs på denne tur har man ikke kunnet undgå at bemærke, at der er fældet en masse bøg. Dette har noget med skovens afsætningsforhold at gøre, idet priserne på grantræ for tiden er meget lave, hvilket er en alvorlig ting for skovbruget - og for vore skove. Grantræ er næsten ikke til at sælge pga. alt det træ, som kommer fra flere østlande, Estland, Letland, Litauen, Rusland, Polen, osv. Her kan vi ikke være med i priserne. Det eneste, som holder en ordentlig pris er bøg, og dette bevirker at man endog er begyndt at afgrene træerne, således at folk kan komme og købe sanketræ. I statsskoven har det ellers været sådan i mange år, at man skulle skrives op, hvis man ville have noget godt Rold Skov-bøg, og man fik først tildelt nogle rummeter, når der var træer som var faldet fra. I dag kan man bare ringe om at få lov til at købe bøgetræ, da dette er blevet en af skovens helt sikre indtægtskilder.

Man må da håbe, at denne udvikling snart vil vende igen.

Som dagens sidste historie, fortæller Helge noget om sine relationer til den gamle lensgreve, Heinrich Carl Schimmelmänn. Da Helge var blevet direktør på Rold Storkro, ville han gerne have at gæsterne måtte få lov til at komme på en tur i Rold Vesterskov, som dengang var totalt lukket. Gæsterne havde således aldrig været i denne del af skoven, og da det var de samme gæster, som især i påske-, efterårs- og juleferier, kom år efter år, ville disse også meget gerne på en sådan tur. Helge ringede derfor til grev Schimmelmänn om tilladelse til at gå derind, hvilket han måske lidt uventet fik lov til, hvorfor gæsterne syntes at det var meget, meget flot, at denne nye unge direktør havde kunnet udvirke dette.

Da dagen kom, var det snevejr, og der var 100 mennesker med på turen. Disse kørte i egne biler ned til den sydlige del af skoven for at gå ind til jagtslottet og en tur rundt om Teglsøen.

Da Helge selvsagt aldrig før havde været i denne del af skoven, havde han i forvejen udset sig en rute på kortet, men de gik og de gik, og Helge syntes godt nok, at de gik højere og højere, og til sidst var der slet ingen vej mere, hvorfor han måtte tage kortet frem for at orientere sig om hvor pokker de var henne.

De mange gæster var nu godt klar over, at han var gået vildt, og da var det at en af disse sagde til ham: "*Qvistorff, jeg vil lige sige til dem. Jeg er oberst ved militæret, og jeg siger altid til mine rekrutter: Hvis der er forskel på terrænet og på kortet, så er det altid terrænet, der har ret*". Det skulle da også vise sig, at en af vejene, som var vist på kortet var blevet nedlagt, så Helge kunne egentlig ikke gøre for det, og de fandt da også hjem igen.

(Nu ved vi da hvor det var, at Helge lærte den med terrænet og kortet. Vi har hørt den et par gange siden).

Helge fortæller nu historien om dengang han havde inviteret grev Schimmelmänn og dennes frue til en nytårsaften på Rold Storkro, for at greven kunne være nytårstaler. Menuen stod bl.a. på vildsvin, hvilket var første gang nogensinde i Storkroens historie. Vi havde fået vildsvinet ude fra Toft Skov, som jo også tilhørte greven, siger Helge. Vi havde det hængende en hel uge oppe på gavlen, og alle folk skulle op for at se, hvad det var for et underligt dyr, som hang der oppe.

Vi havde en flot 6-7 retters nytårsmenu, men kokken vidste ikke rigtigt hvordan man tilbereder et vildsvin. Ved vores bord sad der en halv snes mennesker. Helge havde grevinden til bords, og lige skråt overfor sad grev Schimmelmänn. Så fik vi det her vildsvin, siger Helge, og jeg siger jer - det var sålelæder. Sempelthen umuligt at skære i. Greven sad der og kæmpede med det, og på et tidspunkt kiggede han over på Helge og sagde: "*Qvistorff, den er meget sej. Den skulle De have købt hos mig*". Hertil svarede Helge: "*Jamen det har jeg også gjort grev Schimmelmänn, for vi har fået den ude fra Toft Skov*". "*Hvad har De, hvad har De, min stok, lad mig få min stok*", var gensvaret, og lige pludselig gik det op for Helge, at greven ville gå ud for at ringe til skytten med det samme, for at give ham sådan en skideballe, og så på en nytårsaften. Det lykkedes dog at få greven fra dette og blive ved bordet.

Greven skulle nu holde sin nytårstale, og selv om han var meget høj, næsten 2 meter, ville han op og stå på en stol. På det tidspunkt havde han måske fået lidt for meget at drikke, og ofte er det sådan, at når folk skal holde tale, så har de forberedt sig godt på indledningen, men de kan ikke få sluttet af, og gentager sig selv igen og igen. Dette dilemma gjaldt også for greven, lige til grevinden gik hen og tog fat i hans arm og sagde: "*Kom så ned*".

Helge husker også, at da greven skulle gå op ad trappen for at blive kørt hjem, var han blevet lidt påvirket, hvorfor pianistens kone frisk og frejdigt gik hen til ham og tog ham under armen, og sagde: "*Kom så lille greve, nu skal jeg hjælpe dig op*".

(Hvor er det dejligt at høre en sådan historie. Den fortæller jo bare, at vi mennesker heldigvis ikke er så forskellige endda. Det er bare noget vi tror. p.a.).

Turen går nu stort set kun i nordlig retning tilbage til udgangspunktet. På et sted kommer vi forbi en beplantning med graner, hvor der er nogle karakteristiske ret brede spor mellem træerne. Helge bliver spurgt hvad formålet med disse er, men det kan fmd. svare på, fordi han lige har fået forklaringen af Frode Pedersen. Disse spor ligger med jævne mellemrum, og formålet med dem er, at man kan køre ind med en maskine, som har en gødningsspreder anbragt på en lang arm, således at man ved at svinge armen ud til siderne, kan nå ind over rækkerne fra begge sider. Dette gælder dog kun til at træerne når en vis højde. Herefter må man gå over til at sprede gødningen ud fra luften. Det er dog mest sandsynligt, at disse graner skal bruges som juletræer, ellers kunne man lige så godt have anvendt den sidst nævnte gødningssprede fra starten.

Helge overlader nu til fmd. at føre holdet det sidste stykke vej tilbage. Snart efter kommer vi atter op i den del af Rold Østerskov, hvor vejene har navne efter Røverne i Rold.

Først Bette Fandens Spor, som er navngivet efter den røver, hvis borgerlige navn var Johannes Jensen, Stenild. I Helges bog om Røverne i Rold kan man bl.a. læse følgende om ham:

"Navnet "Bettefanden" havde han fået, fordi han en gang havde fået en kohud af en slagter i Aalborg - med horn og det hele. Og med denne over sig brød han ind hos en gammel kone og sagde med hul røst, at hun skulle aflevere alt, hvad hun ejede af gods og penge. Hun var overbevist om, at det var fanden, der var på besøg, og gav ham, hvad han ville have. Siden bar han navnet Bettefanden".

Skovsporet fortsætter herefter som Pernilles Spor, så det var da en skam, at vores Pernille ikke var med på denne del af turen. Den "rigtige" Pernille, som sporet er opkaldt efter, var døbt Ane Pernille Andersdatter Storm. Hun var en særdeles hård kvinde, læs bare dette uddrag:

"Petronillen truede dem med en lang kniv til at sige, hvor sølvtøjet og de rede penge var gemt. Da det ikke lykkedes, tog hun et par spædbørn, der lå i vuggen - vistnok tvillinger - trak dem af tøjet, og lagde dem op på bilæggerovnen, der endnu var varm fra om aftenen. Men ikke nok med det - hun fyrede også op i ovnen". Om ikke andet, så kan man da i hvert fald sige, at disse røvere var nogle farverige personer.

På turens allersidste etape følger vi landevejen op til vore biler, hvor et lille alternativt hold på bare to personer venter os. Nogle af deltagerne bliver tilbage for at nyde en tår kaffe og snakke om en tur, som bare ville noget. Både historisk, naturmæssigt, og ikke mindst - vi havde den glæde at kunne bringe vore medlemmer en dejlig nyhed.

Tur 3.

"I dag vil den af mange naturelskere kendte skovtaksator og skovhistoriker, Børge H. Larsen vise os rundt og fortælle om den spændende og smukke Lindum Skov. En naturperle, der ligger på højdedraget mellem Skals Ådal og Tjele Langsø lige sydvest for Hobro".

Sådan stod der på indbydelsen til turen søndag den 12. maj. Mødestedet var sat ved Skovridergården, som ligger i den sydlige side af skoven, men da den der udsete holdeplads var blevet tilplantet med frugttræer, måtte vi stoppe deltagerne ved skovbrynet nord for Lindum by, og derfra køre samlet til en plads lige over for savværket i skovens nordside.

Børge H. Larsen indleder turen med at byde velkommen til Lindum Skov. Han tilføjer at dens rette navn egentlig er Tjele Storskov, men at alle i dag siger Lindum Skov, ligesom dette står på alle kort. Til stor morskab for de 66 fremmødte deltagere fortsætter han: *"I er jo vant til at have Helge Qvistorff som fører, så tempoet, det tør jeg ikke spørge om".*

Turen går nu et lille stykke ind i skoven, hvor Børge H. Larsen fortæller om Lindum Skov. Denne ligger ved landevejen Hobro-Viborg. Det er Tjeles alt sammen bortset fra den yderste spids, Fastruplund. Dette var et privat stykke skov, som blev overtaget af kommunen efter en savværksejer, da denne døde. Et stykke af Lindum Skov kaldes Tårupgård Skov fordi den har tilhørt Tårupgård Gods, der ligger oppe ved Skive, men i de sidste par hundrede år har det alt sammen tilhørt Tjele.

Lindum Skov har været fredet som skovbrug i hvert fald i de sidste 200 år. Der er i øvrigt stor forskel på det skovbrug man drev dengang, og det man driver i dag. Den første skovrider kom her i 1857, og i mange år var der en skovrider og tre skovfogeder. Hvornår granen præcis er blevet plantet ind her første gang, har jeg ikke med sikkerhed kunnet finde ud af, men jeg vil tro, at den er kommet omkring 1850. Den er nok kommet da den første skovrider kom. Men ellers bestod den oprindelige skov af bøg og eg, indblandet med lind og elm, men også lidt ask og rødél hist og her. Men ellers var der meget lind, det er derfor det hedder Lindum Skov. Der er nogen der har villet forklare mig, at dette er ikke sikkert, men det er jeg nu ret sikker på. Nu er linden helt forsvundet, der er kun en eneste lind tilbage af de oprindelige. Derimod har vi

nogle partier med den gamle blandede løvskov af eg og bøg.

Det vi står i her, kalder vi heden. Det har jo ikke meget med hede at gøre mere, men kammerherren, den nuværende ejers bedstefar, ville gerne have at det blev liggende som lyng - som hede, men det kan man jo ikke håndhæve, hvis ikke man gør en utrolig stor indsats. Og så er det alligevel umuligt. Der kommer så meget nedfald i form af gødningsstoffer, som gør at lyngen slet ikke kan klare sig i konkurrencen med græsset. Da jeg kom her for over 30 år siden, var det meste af dette område lyng, men så hurtigt går det.

Der er så mange, der bekymrer sig om det med skovrejsning. Det er da også udmærket, men man kan bare lade den ligge. Hvis der er skov i nærheden, så *bliver* det til skov. Det er meget billigere, men giver selvfølgelig ikke så meget sjov hos Skov- og Naturstyrelsen. Men det vil blive en meget mere interessant skov, end den vi får på den anden måde.

Lidt længere fremme stopper vi op ved en nyudsprunget skovabild. Mange mennesker ville nok gå forbi den uden at registrere det, siger Børge H. Larsen, men der knytter sig faktisk en skrækkelig historie til stedet her, som er både virkelig og meget hårrejsende. Forleden dag var der en gammel mand, der havde boet her hele sit liv, som spurgte mig om vi skulle ned til æbletræet ved Rasmus Mørks klædeskab. "*Nå kalder du det sådan*", spurgte jeg. "*Ja, det er den lille grusgrav, der har været inde bag ved æbletræet*". Her følger så historien:

Den 30. juli 1879 foregik der et forfærdeligt mord ovre ved Klejtrup, som ligger 5 km. nord for stedet her, idet der var en mand, der brød ind i købmandsforretningen hos en handelsmand Pedersen, og slog både ham og hans medhjælper ihjel med en tøjrekølle. Et virkeligt bestialsk mord. Morderen flygtede derefter i den lyse sommernat ud over engene, videre ned over Skals åen, og til slut her ind i skoven. Her ved æbletræet skiftede han så sit eget blodige tøj ud med noget af handelsmandens, som han havde taget med under flugten.

Herefter fortsatte han flugten, men blev arresteret oppe ved Rold 4-5 dage senere. (Han havde været banearbejder da man byggede jernbanen op gennem Jylland til Aalborg). Men selvom han havde handelsmandens bankbog og penge på sig, nægtede han at kende noget til mordet. Han sad så og kukkelurede i arresten i Hobro, men han ville stadig ikke tilstå noget.

Den 11. august dukkede der pludselig en anden mand op som sagde, at han også havde været med til mordet. Det var jo ikke så godt for Rasmus Mørk, men han tilstod dog først sin skyld hen i september måned. Nu sad de så begge og kukkelurede i arresten. Men det tager jo lang tid for retsvæsenet, og i oktober sagde den nye mand, at han faktisk ikke havde været med til disse mord, det havde bare været for at få lidt opmærksomhed. Det viste sig da også, at han vitterlig ikke havde været med, men tilståelsen havde jo forårsaget, at Rasmus Mørk endelig havde tilstået. Han sad så i Hobro arrest gennem hele det næste år, mens sagen skulle gennem den ene ret efter den anden.

Man havde ansat to kraftige mænd, som på skift skulle holde opsyn med ham, fordi han ustandseligt prøvede på at bryde ud af cellen, ligesom han også prøvede at tage livet af sig selv. Vi er nu kommet hen i året 1880, og en aften da de to vagter skulle skifte, lykkedes det for ham at smutte ud mellem dem og slå låsen i, således at det nu var dem, der var opbevaret. Rasmus Mørk trængte derpå ind til arrestforvareren for at søge efter nogle penge, og da han sagde, at han ville slå ham ihjel, var denne godt klar over at det kunne blive alvorligt. Pigen, som var ansat hos arrestforvareren, sprang nu ud af vinduet for at prøve at få fat på en vægter. Rasmus Mørk kunne høre hende råbe hele vejen ned gennem byen, så det var bare om at komme væk i en fart, men da han som fange bare var i drejlstøj, kom han ikke særligt langt. Der var udsat en dusør på ham, så derfor gik han ind til en mand, som han kendte fra da han var ved jernbanen nede i Fårup. "*Jeg er så sulten*", sagde han. "*Du må give mig noget at spise, og så kan du melde mig, så får du dusøren*". Noget godt var der altså i Rasmus Mørk.

På det tidspunkt *var* han blevet dømt til døden ved halshugning. Det foregik ovre på Klejtrup Hede, som ligger lidt nordvest for byen. Jeg mener at det var den sidste offentlige henrettelse i

Danmark, siger Børge Larsen. Der er skrevet og fortalt mange historier om det.

Den præst, som havde konfirmeret Rasmus Mørk, var kommet jævnlige i arresten i Hobro, og det var også ham, som forberedte ham på døden på skafottet. Han blev kørt derud tidligt om morgenen, og der havde aldrig været så mange mennesker i Klejtrup som på denne dag. De kom fra nær og fjern. I Hobro var alle værelser optaget, så nogle havde selv madpakken med, og måtte bare gå rundt på gaden og vente til om morgenen, hvor hele kortegen skulle starte ud til henrettelsespladsen.

Da han kom op på skafottet lå der to økser parat, overdækket med et sort klæde. Den ene, som stammede helt tilbage fra Chr. 4's tid, var den som Struensee og Brandt blev halshugget med, men det var dog den anden og nyere, som skarpretteren brugte. Og efter sigende skete det med et eneste hug.

Rasmus Mørk ligger begravet på kirkegården i Klejtrup. På stenen står der Rasmus Mørk. Han hed faktisk Rasmus Pedersen, men blev kaldt Mørk fordi han kom fra Mørke. Det var så historien om Rasmus Mørk, og det er derfor at dette æbletræ giver en anden saft, slutter Børge H. Larsen denne drabelige beretning af.

På den videre tur kan man ikke undgå at bemærke at Lindum Skov er utroligt varierende, både hvad bevoksningen og terrænet angår. Det, der gør skoven så charmerende, siger Børge H. Larsen, er alle disse slugter. Her i skoven bliver disse kaldt for huler, eller smauker, hvilket selvfølgelig betyder smøger. Sådanne gamle stednavne kan jo meget nemt blive forvanskede, så de er fuldstændigt ukendelige. F.eks. har vi et sted en hulvej, som i dag hedder Store Jal. Og hvad kan det så betyde? Jo, på de gamle kort står der Store Hjerritsdal. Så her har vi altså også et navn, som ikke lige er så let at gennemskue.

Det næste stop sker ved en ualmindelig stor og flot sten. Den kaldes ganske enkelt blot "Den store Sten", og faktisk er den endnu større end vi kan se i dag, siger Børge Larsen. Den har for mange år siden været gravet fri, men efterhånden har jord og nedfaldet løv igen dækket store dele af den. Desværre har der også været hugget nogle stykker af den, hvilket man endnu kan se på mærkerne efter kløverillerne. Der var jo engang hvor man bare kløvede og huggede løs på bevaringsværdige sten, men denne har alligevel været for voldsom at have med at gøre. Børge H. Larsen giver et andet eksempel, hvor der af en skibssætning på ca. 20 sten nu kun er nogle få stykker tilbage. Men det er jo på den måde, at de sjældne ting bliver endnu mere sjældne, siger han en smule ironisk. Stenen her er kommet med isen og er altså det man kalder en vandreblok, men ellers er der ikke så mange sten her i skoven, som der er i så mange andre skove, siger Børge Larsen og fortsætter:

Selve skoven består i dag hovedsagelig af nåletræ. Der er ca. 7-800 ha. med nåletræ, godt 200 ha. med bøg og 100 ha. med eg. Hertil kommer der lidt lind og ask. Der er dog ikke ret meget ask, da vi mangler nogle moser med frisk vand, som asken godt kan lide. Der er dog nogle få askemoser og også nogle få birkemoser. Ellers er det produktionen af pyntegrønt og juletræer man lever af i dag. Nåletræet består for det meste af rødgran, men der er også meget ædelgran, som er meget mere stabil end rødgranen. Den bliver ældre og den bliver ikke angrebet af rodfordærver. Den er dog meget dyr at anlægge, idet der skal være hegn om den, så dyrene ikke æder de små planter.

Der er meget let jord vi har her på stedet, men nedenunder ligger den gode lerjord. Faktisk burde vi skrælle alt væk ned til en vis dybde, så ville vi få en meget frodigere skov, men det er jo uladsiggørligt, og så ville hele charmen ved skoven også være væk. En sådan afskrællet skov ville der ikke være meget sjov ved. Men der hvor leret kommer op til overfladen kan vi se, at der netop bliver så frodigt, at der kommer skovmærker. Der findes endda et sted, der hedder Lergraven. Denne er opstået fordi man oprindeligt ville lave en ulvegrav ved at grave en fangstindretning til ulve ned i jorden. Herved opdagede man at der var ler på stedet. Endda så meget at teglværket ovre i Hvornum senere kunne hente sit ler her.

Børge H. Larsen har ikke mere nogen fast tilknytning til skoven eller godset. Han har i sine mere end 30 år på stedet målt hele skoven op og lavet en driftsplan, hvilket er det, som en skovtaksator laver. Jeg troede faktisk at man skulle satse mere på eg end på bøg, siger han. Men jeg har fundet ud af, at det passer ikke. Bøgen trives bedst, og selvom den er langsom til at starte, går det alligevel bedre. Egen kan stå i uendelig lang tid, og ingen vegne komme. Så hvis man skulle se på det rent forstligt, ville det være naturligt med en bøgeskov, men nu om dage vil vi jo gerne have det blandet, og det bliver skoven jo ikke kedeligere af.

Vi nærmer os nu området hvor den smukke Kvindsø ligger. På nogle kort er det stavet med *d* som i kvinde, mens der på andre står *qvinte*. Så det har altså ikke noget med kvinder at gøre, idet *qvint* er et gammelt mål, siger Børge H. Larsen. Der gik også de frygteligste historier, om at piger, som var kommet galt afsted, gik her ned og druknede børnene. Dette er helt ude af proportioner. Det *er* altså Qvintesøen, og det er en særdeles dejlig sø, som har nogle omgivelser der oprindeligt var en blanding af ask og nok især rødell, men også lidt eg.

Den gamle skovrider Horstmann virkede her i skoven fra 1892 til 1948, og jeg var så heldig at komme i forbindelse med hans datter Klara kort tid efter at vi var kommet her. Hun boede på Fyn, men besøgte sine venner og gamle skolekammerater mindst en gang om året. Klara har fortalt mig, at når de havde gæster, tog de ofte herved for at sidde og kikke ud over Kvindmosen, som dengang mest kunne betegnes som en urskov.

På det tidspunkt yngede den sorte stork her i skoven. I dag findes der kun ynglende sortestorke et par enkelte steder i Danmark. Ellers har vi fået den udryddet også. Der findes en bog om den sorte stork, skrevet af den kendte ornitolog Skovgaard fra Viborg. Heri er der bl.a. nogle meget fine billeder af den sorte storks rede, netop her fra Lindum og Bigum skove. Skovgaard kendte dog menneskene så godt, at han var klog nok til ikke at skrive hvor billederne var taget. Først da storkene var borte, kom det frem i en bog, hvor en anden ornitolog brugte nogle af Skovgaards billeder. Men da var der jo heller ikke noget at være bange for.

Vi gør mange stop på turen, og næste gang er det ved en af skovens mange kløfter, hvor Børge H. Larsen indleder med at fortælle om den gamle driftsplan fra 1880. Den gang var der ansat 1 skovrider og 3 skovfogeder, men der var kun 2 skovarbejdere, og det var ikke mange at gøre godt med, for det er jo dem der skal lave det praktiske arbejde. Grunden til denne fordeling var, at skoven lå så afsides at det var meget svært at komme af med produkterne. Jernbanestationen var der ganske vist i Onsild, men der var alligevel et stykke vej at køre derned. Man har også brugt Skals å til transport af træ, men den var for lille til andet end småpramme. Endelig var egnen så tyndt befolket, at det var begrænset hvad folk skulle bruge af brænde, så der har virkelig været problemer med at komme af med tingene på det tidspunkt.

Her har vi sådan en smauke, som hedder Ørneredesmauken, siger Børge Larsen. Det var netop her, at man engang kunne se havørnen yngle. Det ved vi, fordi der i Viborg engang var der en skovfoged Christiansen, som i 1890 udgav en bog om fugle, hvor der er mange optegnelser om Lindum Skov. I denne står der, at man så de sidste havørne yngle her i 1887, men også at den sidste var her igen i 1888. Man var nemlig ikke særlig god ved rovfuglene dengang. Man både skød dem og tog æggene. Det var jo en anden indstilling man havde til tingene.

Børge H. Larsen kommer herefter ind på værdien af at bevare de gamle ting. Han har bl.a. fortrudt at han ikke ville overtage skovrider Horstmanns gamle skab med udstoppede fugle og kastestænger fra råvildtet. Lad være med at smide noget væk hvis I gerne vil samle, lyder det fra en mand med livserfaring. Når først man er død og forhåbentlig sidder *deroppe*, siger han, og ser op i himlen, så skal der nok blive ryddet op efter jer. Og så kan det jo være hamrende ligegyldigt hvor meget man har efterladt. Selvom arvingerne nok mest ser på hvor meget man har efterladt på bankbogen, slutter han med et lunt glimt i øjet.

Som et eksempel på at opbevare de gamle ting, nævner Børge H. Larsen, at de oppe på godset har en gammel mærkehammer, som er stammer tilbage fra den første Lüttichau. Man brugte

en mærkehammer til at mærke træet med, når det var vist ud og skulle fældes. I den ene ende af hammeren er der et øksehoved, mens den i den anden er rund, og her står initialerne C.D.L. - Christian Ditlev Lüttichau. Når et træ skulle vises ud, slog man en flis af med øksen, hvorpå man efterfølgende slog et mærke ind med mærkehovedet.

Børge H. Larsen vender tilbage til at omtale fuglene. Det var også her i Lindum Skov at den store hornugle fandtes som et af de sidste steder i Danmark. Man kan godt forestille sig, at det har været et godt sted for den i 1800-tallet. Der står i bogen at skovfogeden fandt en i 1867 og tog ungerne. Den sidste havde vi i 1882, men nu er den heldigvis ved at komme tilbage, dog ikke her i Lindum Skov. Da hornuglen yngler på jorden, var det let at finde reden og ungerne. Nogle af dem blev så taget og brugt af skytterne. Man drejede hovedet om på dem og satte dem op på en pæl således at man let kunne skyde de krager og rovfugle, som kom for at tage deres bytte. Det var faktisk en lidt trist metode, men det er på den måde, at vi ved hvornår de har været her i skoven sidst.

Når man nærmer sig Kvindsøen fra sydøst, får man pga. det skrånende terræn en særdeles flot udsigt ud over den. På et tidspunkt, hvor alt skulle nyttiggøres, afvandede man søen og tilplantede området med rødgran siger Børge H. Larsen. Da jeg kom her, stod der nogle meget store træer, som dog alle væltede i stormen i 1981. Da disse træer var væk, var der heller ikke noget til at forbruge vandet, og så steg vandstanden. Derved fik man faktisk igen en mose. Nogle dele af den står som en blank sø, mens andre dele er sprunget i birk. Kvindsø er således ved at komme tilbage til sit gamle udseende, og det er dejligt. Der har faktisk aldrig været så meget vand i søen, som i år, pga. alt det vand vi fik i efteråret, siger Børge H. Larsen.

Også her kommer Børge Larsen ind på rovfuglene. Her i skoven er der bl.a. set både glenter og hvepsevåger. Der er nok ikke mange, der har set en hvepsevåge, siger han. Denne ligner meget en musvåge, men den har et lidt mindre dueblåt hovede. Dens levevis er helt anderledes, og den kommer først nede fra tropisk Afrika, når der begynder at komme gang i hvepsene herhjemme.

Børge H. Larsen fortæller nu om en tildragelse, hvor et par skovarbejdere engang var ved at skove nogle store overstandere i rødgran. Det viste sig da, at der var en hvepsevågerede i toppen af den ene med ret store unger i. Skovarbejderne var først lige ved at tage livet af disse unger, men meldte det dog alligevel til skovfogeden. Om aftenen hørte Børge H. Larsen om sagen, og da denne havde læst om hvordan man tidligere havde reddet nogle unger i et lignende tilfælde, tænkte han, at hvis andre kan gøre det, så kan vi også.

Ved hjælp af fire unge skovfogedelever fik de så anbragt noget hønsenet under reden, og fik denne halet op i et nærtstående træ. Nu blev ungerne, som i mellemtiden havde været i pleje hos en skovløbers pige, og fodret med - syltetøj, så igen anbragt i reden. For at være sikker på at ungerne skulle få noget at spise, måtte skovfogeden så til at fange frøer og muldvarpe, men allerede den næste dag, da denne og Børge H. Larsen kom tilbage, lå der hvepsekager under træet, hvilket var et tegn på at de gamle fugle havde været der. Lidt efter kom der endda en af de gamle fugle og landede på reden. *"Nu er missionen lykkedes"*, sagde en tilfreds Børge H. Larsen. *"Det var dæleme dejligt, for det der med at slå frøer ihjel, det kan jeg ikke ret godt"*, svarede en lettet skovfoged Christensen.

For at give fuglene ro blev historien ikke omtalt til andre, men lige før ungerne skulle flyve af reden, var Børge H. Larsen oppe i træet for at fotografere dem. En af ungerne fløj da over i et af nabotræerne, mens den anden blev siddende i reden. Sandelig et flot syn, og en lykkelig udgang på en spændende redningsaktion.

Vi kan kun tilslutte os, at området her ved søen er et skønt sted midt i Guds frie natur. Altså også lige stedet til at holde frokostpause, og dermed også stedet til for en kort stund at vende tilbage til sidste tur, hvor vi havde haft fornøjelsen af at kunne fortælle om Pernille og Helges bryllup. I mellemtiden var der så kommet takkekort for vores hilsen og gratulation på dagen,

hvilket fmd. benyttede lejligheden til at læse op, hvorpå medlemmerne kvitterede ved endnu engang at sige tillykke med en klapsalve.

På vores videre vej bemærker vi et par store myretuer. Om vinteren er myrerne væk, siger Børge Larsen, for der er lige så meget neden under jorden, som ovenover den. Man siger, at når der er mange myrer, er det et tegn på at skoven er sund, og at der ikke er ret meget forurening. Det passer meget godt her i skoven, for vi har ikke ret meget nedslag fra industri og lignende. Derimod er der åbenbart nogle steder i Tyskland og Polen så småt med myretuer, at man har måttet hegne dem ind. Og de er også dækket til med ståltråd, for at vildsvinene ikke skal endevende dem.

Man hører nogle gange kritik af skovbruget om både det ene og det andet, siger Børge Larsen da vi stopper næste gang. De fleste mennesker har faktisk ingen forstand på hvad skovene og skovdrift er. Men det er jo skovbruget, der har sat sit præg på skovene. Hvis man ikke kender baggrunden, kan man heller ikke bedømme hvorfor det ser ud som det gør. Det er sådan, at alle danske skove er pålagt fredskovspligt, og det vil sige, at hvis man afdriver et stykke skov, skal man også plante ny skov igen. Hvis man f.eks. har lavet en golfbane, og har taget et areal af skoven, så skal man tilplante et areal udenfor, der er dobbelt så stort.

Det er fordi vi i det hele taget har en ret striks skovlov, at vi har så meget skov, som vi har. Denne lov blev indført i 1805, hvor det bl.a. blev forbudt at have kreaturer i skovene, da det var dem, der åd al den unge opvækst. På det tidspunkt lå det meste hen som overdrev med nogle spredte træer ind imellem. Disse gav dog noget olden, som grisene havde gavn af, men efterhånden var der ikke meget træ til hverken at fyre eller bygge med. Skovloven har siden været revideret et par gange, men hovedindholdet i den er stadig det samme.

Den nuværende minister er kommet med nogle helt vanvittige forslag [om fredskovpligten], da han som de fleste danskere heller ikke har forstand på skovbrug. Det er meget uheldigt, at have nogle mennesker til at styre et land, når de ikke har forstand på det de laver. Når de så oven i købet bliver forkert informeret af deres rådgivere, skal det da gå helt galt. Som et godt eksempel nævner Børge Larsen konseilspræsident Estrup, der endda var uddannet forstkandidat. Han foreslog, at man skulle flytte skovene fra Sjælland til Jylland. Det kunne ikke være meningen, at den gode sjællandske jord skulle bære skov. Der skulle være hvedemarker. Jeg tror, at sjællænderne er temmelig glade for at det forslag faldt ved 1. behandling, siger Børge Larsen. Det er noget af det samme vanvittige de er inde på nu, ved at ville ophæve fredskovpligten visse steder. Det tror jeg nu ikke de får held til. Det er takket være den lov, at vi har så meget skov og så meget stabil udvikling i vore skove, som vi har. Det er sådan, at 2/3 af vore skove herhjemme er private, og 1/3 er statsskov. Statsskovene lægger meget vægt, og bruger mange penge på publikum, hvilket selvfølgelig giver et bragende underskud. Indtil 1966 havde statsskovene overskud, men når der bliver lagt flere og flere opgaver over på dem, som ikke har spor med skoven at gøre, så *skal* det jo give underskud.

De private skovejere skal jo leve af skoven, og det er meget svært. Vi har aldrig haft så dårligt et år, som i år. Det er næsten ikke til at sælge noget som helst. Og hvis man endelig kan sælge det, er det til uendelige dårlige priser. Jeg er bange for at det vil blive ved, jeg kan ikke rigtig se nogen lysning. Vi kan selvfølgelig stadigvæk sælge noget pyntegrønt og nogle juletræer, men også der er markedspriserne for nedadgående. Det er importen af træ østfra, der begynder at slå igennem nu. De kan sælge det meget billigere, end vi kan producere det. Et savværk ovre på Fyn, der altid har købt dansk bøgetræ, køber ikke så meget som en pind herhjemme, hvis de kan få det nede fra Tjekkoslaviet eller andre steder.

Der er nogle som siger, at den der vil satse på skovbrug, er mere tosset, end han har lov til at være. Men, hvis vi ikke passer skoven, så bliver det først *helt* galt. Men hvor skal den private skovejere tage pengene fra? Han kan ikke blive ved. Børge Larsen nævner som et eksempel, at på godset Kongsdal ovre på Sjælland, lader de nu bare skoven ligge uden at gøre noget ved

den. De kalder den bare for "hvileskov". Det er en meget uheldig udvikling. Selvom Danmark ikke ligger særlig gunstigt for trævækst, har vi haft en stor tilvækst i skovene. Dette er sket pga. forstmændenes indsats, idet dansk skovbrug faktisk har været drevet som var det en have, sammenlignet med andre skovdistrikter.

Børge H. Larsen bliver spurgt om kvaliteten af det træ, vi får østfra. Den er udmærket, siger han. Lande som f.eks. Polen, Tjekkoslaviet, Ungarn og Jugoslavien har haft et udmærket skovbrug med dygtige skovfolk. Der er hobet meget træ op derovre, for det var russerne ikke ude efter. Russernes eget skovbrug er derimod meget langt tilbage, der er danske forstmænd derovre for at lære dem hvordan man udnytter træet. Det er altså eftervirkningen af russernes manglende interesse for skovbruget i østlandene, der nu kan mærkes her i Danmark.

Ikke langt borte fra den vej vi følger, ligger der også nogle ulvegrave. Her i skoven var der ulve så sent som i 1774, og man betragtede jo disse som en fjende, fordi de bl.a. tog fårene ude på markerne. Disse fangstindretninger var ca. 4 meter på hver led, samt 4 meter dybe, og var sat af med træværk for at holde på presset fra jorden. Herefter lagde man grene og andet hen over graven, og måske tøjrede man en gås eller andet lokkemad nede i hullet. Når ulven så kunne lugte dette, sprang den intetanende ud på grenene og var dermed fanget. Der var ret store skydepenge for at fange disse ulve, hvorfor man gerne lagde ulvegravene i nærheden af vejene. Ulven er nemlig ligesom mennesket, den er hellere doven end træt, så når den kunne lugte et bytte, sprang den bare ud efter det uden at tage sig i agt.

Der har været en del spillemænd her i skoven. Det fortælles, at en af disse engang var kommet lidt uden for vejen om natten, og da været så uheldig at ryge ned i en ulvegrav, hvor der sad en ulv i forvejen. Men da han havde hørt, at sådanne vilde dyr kunne man bespille med musik, og da han jo havde violinen på ryggen, begyndte han straks at spille på den. Da der endelig kom nogen om morgenen og fandt ham og ulven, var der kun en streng tilbage på felen. Så man kan da sige, at hans liv hang i en snor, slutter Børge H. Larsen denne skrøne af.

Vi er nu på vej hen mod den gamle skovridergård, som ligger mod nord, hvor Lindum Skov ligesom "bøjer nakken" i en stor bue. Børge Larsen fortæller at den første skovrider, Rømind var her fra 1857 til 1874. Denne boede i starten her på gården, men flyttede senere ned i den skovridergård, som Børge Larsen nu beboer. Børge Larsen omtaler også en gruppe store ege, kaldet Rømind's ege, hvoraf de fleste dog væltede i stormen i 1981. Nu er der blot fire træer tilbage men de har en utrolig flot form. Børge Larsen mener, at det må være ege af en speciel fin afstamning, som Rømind har fået udefra.

Inde fra pladsen foran den gamle skovridergård, som nu benyttes af et jagtkonsortium, er der en flot udsigt ned over Skals ådal, og videre over mod Trinderup Krat. Også denne skov har for meget længe siden tilhørt Tjele, og det er her man finder det berømte Odinsalter. En række af sten på henved 200 meters længde, som er det største stenmonument, vi har fra oldtiden.

Vi er nu på vej tilbage mod vort udgangspunkt, idet vi bevæger os i det terræn, som ligger på nordsiden af den af de gennemgående veje, der kaldes Stamherrens Vej. Vi stopper ved en 300 år gammel eg, der bærer navnet, Amtmandens Eg, fordi amtmanden under gamle dages jagter altid havde sin plads her. Her beder Helge om ordet og siger:

"I ved godt, det ikke er altid jeg er så enig med forstfolkene. Nogle gange siger jeg; Det er med forstfolk, som med eg og bøg. De fleste af dem bliver til bøgetræer. Så snart de har fået deres uddannelse, så stræber de ad h. til, og så gælder det bare om at vide det hele, kunne det hele, og få en god økonomi. Så er der nogle ganske få af dem, som bliver til egetræer, som er lidt mere eftertænksomme, skjuler sig lidt mere, men har det, som jeg synes mange forstfolk desværre mister under deres uddannelse. De gik ind i faget fordi de ville være i skoven, opleve skoven og se skoven. Så kommer de ind til deres studium hvor det hele drejer sig om økonomi, og så glemmer de det væsentlige. Nemlig: Det, jeg kalder skovæstetik. Jeg har egentlig kun mødt ganske få forstfolk, hvor jeg virkelig kan sige: Den mand er skovæstetiker.

Men jeg hør gudskelov mødt nogen af dem. Og Børge H. Larsen er den fornemmeste af dem allesammen. Jeg siger dette, for at I skal være klar over, hvem I er ude at gå med i dag. Der er sikkert mange af jer, som ikke har hørt om Børge H. Larsen før, men jeg kan garantere jer for, at om 50 eller 100 år, så vil alle, der interesserer sig for skovhistorie kende Børge H. Larsen. Han er den fremmeste af slagsen vi har. Børge Larsen har skrevet så utroligt meget. Ikke kun om Lindum Skov, men om alle skove i Danmark. Det er blevet til i hundredevis af artikler, hvor han ikke kun har fortalt om det forstlige, som han virkelig har en fremragende baggrund for at kunne gøre, men også om det historiske, og også om æstetikken i skoven. Om føje år, vil det være et af grundlagene for de mennesker, der skal forske i de danske skoves historie, fordi, der er ikke andre, der har gjort det. Det er utroligt flot, og det er så fornemt, at en forstmand lige pludseligt har kunnet sige til sig selv: Jeg vil interessere mig, ikke kun for det forstlige, men også for det historiske. Ikke kun i én skov, men i alle skove. Det er virkeligheden hvad Børge har gjort. Det skal I vide. Tak Børge", slutter Helge af, mens alle deltagerne spontant følger ham op med en stor applaus. - Flot sagt Helge, vil fmd. gerne tilføje.

Da vi næste gang stopper i den del af skoven, der henholdsvis bliver kaldt Neder Krat og Over Krat, er det Børge Larsens tur til at svare Helge, idet han siger: *"Helge, det var alt for meget. Men jeg kan da fortælle en god historie, som også er sandfærdig, om da Helge og jeg var på jagt i Rold Skov. I mange år kom jeg på jagt hos Preben Møller, som er en af mine samtidige. Det var altid nogle utrolig fornøjelige dage, fordi der var alle de gamle svingere med. Engelst og hvad de nu hedder allesammen. Der fik man nogle krøniker, skal jeg love for. Jeg husker at vi engang sad langs en skovvej med nogle graner i ryggen. Helge sad med skitseblokken, og jeg stod ved siden af ned notesblokken, for jeg har lært, at skal man skrive jagthistorier, skal det være ude i skoven. Det kan ikke nytte noget, at man sidder hjemme ved skrivebordet, det bliver noget forfærdeligt noget. Det har jeg lært at gøre, efter at jeg engang i Frederiksborg Amtsavis havde skrevet en artikel om julejagt. Denne jagt finder sted mellem jul og nytår, men artiklen var skrevet før jul, og så havde jeg skrevet, at der røg en hare. Da jeg så kom hjem mellem jul og nytår, efter at have været på jagt netop her i Tjele, sagde min kone, at der var en mand, som havde ringet ovre fra Hillerød. Jeg ringede tilbage, og så spurgte vedkommende: Skyder du harer efter den 18.? Nej, det gør jeg da ikke, svarede jeg. Ja, der står nu ellers i den der juleartikel, at så røg der en hare. - Det var jo bare fordi der skulle lige pyntes lidt på det, men siden da har jeg altid kun skrevet jagtkrøniker når jeg stod ude på stedet.*

Sådan var det altså også den gang med Helge. Han sad der og tegnede, og jeg stod der med blokken. Og ræven - den rendte selvfølgelig forbi.

Da jeg bagefter fortalte min kone det, sagde hun: Det er da også nogle sølle jægere Preben har med. Den ene sidder og tegner, og den anden står og skriver. Jeg fik senere et julekort fra Preben med en af Vagn Jensens tegninger, hvor vi stod der med blokkene. Sådan var det", lød Børge Larsens sidste ord. Ja, sådan var det, og det var helt sjovt at høre en jagthistorie, som egentlig er en pendant og en bekræftelse på mange af Helges egne jagthistorier.

På et tidspunkt kommer vi igen helt ud til det nordlige skovbryn med udsigt ned over Skals å. Selvom det ikke var så omfattende, har man også her gjort forsøg på at rette åen ud, siger Børge Larsen. Man kan endnu se, at der er nogle rester af egetræ efter en overgang over åen. Men der har også været et stemmeværk. Engang var der dog så meget pres på vandet, at hele stemmeværket røg ad Pommern til, hvorefter man heldigvis opgav at afvande engene. Det havde været frygteligt, hvis man havde haft sådan en kanal i stedet for en å, som slynger sig gennem landskabet.

Her på stedet kan man danne sig et indtryk af hvordan skoven ville have set ud, hvis ikke mennesket havde grebet ind, fortsætter Børge H. Larsen. Det er selvfølgelig en skov, som ikke

giver meget udbytte. Helge var inde på det med økonomien. Som forstmand hører man meget om økonomi, men hvis man ikke har biologien med, kniber det med at kunne drive tingene rigtigt. En trediedel af skovene er tilplantet med rødgran. En fremmed træart, som slet ikke hører hjemme her, og som mange steder trives ad Pommern til. Engang hvor skovrideren nede på Falster havde besøg af en nordmand, blev denne spurgt: *"Hvor gror rødgranen egentlig bedst i Danmark?"* Svaret var da: *"Det gør den på statistisk afdeling på Landbohøjskolen"*. Og dette er lige så rigtigt, som det er sagt, siger Børge Larsen. Selv sådan en kendt forstmand, som Jens Hvass, indrømmede at han havde gjort det helt forkert. Dog først på et møde efter at han var gået af. Det hele afhænger af hvilken skovrider, man kommer hos som ung mand, Han præger jo en meget. slutter Børge H. Larsen.

Vi bliver nu bedt om at lægge mærke til jordbunden på den videre tur. For ud fra vegetationen kan man sige noget om hvordan jordens kvalitet er, og dermed noget om hvad man skal dyrke de forskellige steder. Her er det mild morbund, hvilket man kan se på de mange liljekonvaller. Børge Larsen fortæller om en kone, som plukkede så mange liljekonvaller, at det kunne betale sig at gå ned til Onsild station og derfra tage toget til Randers for at sælge dem på torvet. Nok ikke den store forretning, men hun kunne alligevel ved møjsommeligt arbejde tjene lidt penge, selvom billetten også skulle betales.

Ø.P. spørger Børge Larsen, om han kender skovrider Christian Christensen, som var i Gatten. *"Jo, det var ham, som gik i korte bukser"*, svarer Børge Larsen. *"Ja, han var både spejder og ivrig lystfisker"*, siger Ø.P. og fortsætter: *"Jeg besøgte ham tit i forbindelse med mit arbejde, og fik en dejlig sludder inde i hans stue. Han sagde, at det arbejde han havde, var så tæt ved himmerige, som man overhovedet kunne komme. Jeg ved ikke om du tænker på samme måde"*. Hertil siger Børge Larsen: *"Jo, man kan sige som forstmand, at når nu man er interesseret i det der, så kan jeg ikke forestille mig, hvad jeg ellers skulle have lavet. Der er mange fordele, men man skal ikke blive forstmand for at få mammon. - Men at man har et dejligt liv, det er rigtigt"*.

Per vil også sige lidt, siger Ø.P., men denne når dog bare lige at få sagt: *"Ja, og det er om den samme skovfoged Christensen"*, før Børge Larsen retter ham og siger: *"Skovrider"*. Der er jo nogle, som hænger sig gevaldigt i dette, siger han og fortsætter med at fortælle om et ægtepar, der havde købt en plantage. Børge Larsen målte denne op, og ægteparret fortalte ham da om deres møde med skovrider Christensen. Det er sådan, at statens tilsynsførende for private skove altid kommer, når man har købt en skov. I dette tilfælde skovrider Christensen. Det var aftalt, at parterne skulle mødes ved en rastepads. Her gik ejeren hen til Christensen og spurgte: *"Det er måske skovfoged Christensen?"* *"Nej, det er det ikke"*, svarede denne. *"Det kan jeg ikke forstå, for jeg har aftalt at jeg skal mødes her med skovfoged Christensen"*, forsøgte ejeren sig igen. *"Nej, men hvis det er skovrider Christensen, De søger, så er det mig"*, lød det forbeholdne svar.

Efter denne korrektion kan fmd. så fortsætte med at fortælle om sine oplevelser i forbindelse med skovrider Christensen, og siger: *"Nu er det sådan, at Ø.P. og jeg har haft samme arbejdsplads i 34 år. Vi havde med højspændingen her i Nordjylland at gøre, og træerne har det jo med at gro i vejret, og somme tider op i vores linier. Hvis man så skulle til Gatten og beskære disse, gik man naturligtvis ind for at tale med skovrider Christensen, inden man gik ud i skoven. Det, som jeg nok mest husker ham for, var indretningen af hans kontor, som var meget herskabeligt med store dybe læderstole og mørke møbler. Her sad Christensen bag det store skrivebord, og på væggen bag ved hang der et skilderi, hvor der med snørklede engelske bogstaver stod følgende tekst:*

Daily Prayer.

***O Lord, help me to shut my big mouth,
until I know what I am talking about.***

Det var bare Christensen i renkultur, for det var ikke bare sin mund man skulle lukke, men det var sin "big mouth". Selvom skovrider Chr. Christensen således indgød en naturlig respekt var han en flink og venlig mand at samarbejde med, når bare man forstod at fremføre sit ærinde på en pæn og ordentlig måde.

Der er desværre en del mennesker, der går ud og hænger sig i skoven, siger Børge Larsen. Og så var det, at han, til stor moro for deltagerne, ved en fejl kom til at sige: *"Jeg har desværre aldrig måttet pille nogen ved"*. Men jeg har læst om mange, fortsætter han, og på et skovkort kan der godt stå "den hængte mand". Og det er hvor der virkelig har hængt en sådan. I en skov bar et af træerne navnet "Oles Træ". Det kom sig af, at nogle skovarbejdere havde haft gilde, og da brændevinen var ved at slippe op, var det Ole som gik op på kroen for at hente noget mere. På vejen tilbage havde han selvfølgelig kigget lidt dybt i flasken, hvorfor han var blevet mere og mere traurig. Det starter gerne med at folk liver op, så bliver de traurig, og til slut vil de slås. Men så langt kom Ole ikke, han blev så traurig, at han hængte sig i en bjergfyr. Noget af en præstation, da bjergfyr som bekendt ikke bliver ret store.

Men nu skal I have den bedste, fortsætter Børge H. Larsen. Skovrider Vestergaard i Jægersborg Dyrehave kom en dag gående ned af en af de store chaussèer, og så da, at en mand var ved at kravle op i et træ, med tov og det hele. Så gik Vestergaard hen til ham og sagde: *"De kan ikke hænge her. De må gå længere ind i skoven. Her kommer både kvinder og småbørn. Det kan vi ikke ha`. Det kan De nok se"*. Og så blev det slet ikke til noget med den hængning, så var det ikke "sjovt" længere, slutter Børge Larsen.

Efter en dejlig tur i et stykke af skoven, der ligesom havde noget uberørt over sig, er vi så igen nået ud til Stamherrens Vej. Og som dagens allersidste historie, hører vi igen om den gamle skovrider Horstmann. Han var jo konge her på stedet, men meget afholdt, siger Børge Larsen. Som eksempler på dette fortæller Børge Larsen om hans forhold til henholdsvis telefon- og postvæsenet. På det tidspunkt hvor telefonen nåede her ud i skoven, skulle Horstmann tilsluttes fra Sjørring. Han kunne dog ikke lide telefondamen, som var der, så han ville have telefon fra Onsild - og det fik han. Horstmann havde også sin egen ordning med posten. Denne kom hver dag ret tidligt, hvorved Horstmann fik sine breve så betids, at han kunne nå at læse og besvare disse samme dag. De udgående breve blev så, sammen med en cigar til posten, lagt ned i en kasse for enden af parken. Og ligesom hos statsbanerne var der her et signal. Var dette oppe, var der noget i kassen, og var det nede, var der ikke noget i. Børge Larsen mindes, at han senere, på en vinterdag inviterede posten ind til kaffe. Det ville han gerne, og da jeg så også bød ham en cigar, sagde han: *"Er det af din egen kasse, eller er det af traktørkassen?"* Den gode post havde altså ikke glemt de gamle sædvaner hos skovrider Horstmann.

Der er nu kun et lille stykke vej tilbage til vore biler. Men inden vi skilles her, har alle vist en stor trang til at sige Børge H. Larsen tak for en ualmindelig dejlig, hyggelig og lærerig tur. Det var en oplevelse, at være på tur med en mand, der helt klart var i pagt med naturen. Som en lille erkendtlighed for turen, havde vi efter ønske fra Børge H. Larsen, indkøbt "Politikens Store Svampebog", hvilken fmd. overrakte ham. Hvor utroligt det end lyder, så havde selv en så stor kapacitet udi naturens mangfoldigheder, brug for at forøge sin viden endnu mere. Tak skal du ha` Børge Larsen fra os alle sammen.

Tur 4.

Søndag den 16. juni skulle vi for blot anden gang i Rold Skovs Venners historie prøve at arrangere et orienteringsløb, eller orienteringstur om man vil, i området ved Stendalen. Hvem

husker ikke tilbage til maj 1996, da selvste løbslederen ikke kunne huske, hvorfra løbet da skulle starte? Denne gang *var* det ved spejderhytten i sydøstenden af Stendalen.

Der var 62 af de 71 fremmødte personer, der ønskede at deltage i løbet, mens resten blot ville hygge sig, eller havde andre gøremål for. Helge skulle f.eks. hjem og hente sin kalender, så bestyrelsen kunne få aftalt et sommermøde. Er dette mon sket før? De deltagende medlemmer blev så fordelt på 9 hold, sammensat efter eget ønske, hvorpå Carsten introducerede reglerne samt uddelte kortmateriale. Dette bestod af selve kortet fra Dansk Orienterings Forbund samt diverse hjælpematerialer såsom instruktion, signaturforklaring, postbeskrivelse og et kontrolkort, som skulle mærkes med forskellige hak for hver post man besøgte. Det er nemlig sådan, at posterne giver forskellige points efter sværhedsgraden med at finde dem. Herudover havde vi selv fastsat sluttidspunktet til at skulle være senest kl. 13.00. Blev dette ikke overholdt, ville man få strafpoints.

Hvad de enkelte hold så foretog sig i de 3 timer løbet varede, er svært at sige for skribenten, men noget af det vil dog afspejle sig gennem den efterfølgende evaluering af dette. Vi tager det i samme rækkefølge, som løbslederen opgjorde resultatet.

Det er sådan, siger Carsten, at hold nr. 6 egentlig er blevet sidst med 3 fundne poster, som har givet 7 points. Men så var der lige hold 8. Dette hold havde også fundet 3 poster, og endda fået flere points, men sjovt nok var alle 3 poster klippet med den samme tang. Herudover havde holdet yderligere gjort et pinligt forsøg på at bestikke dommeren med lakridskonfekt, så de slap meget billigt, fordi han ikke straffede dem for dette ved at give minuspoints. Det blev dog selvsagt hold 8, der til straf for alle deres forseelser fik tildelt sidstepladsen, mens hold 6 så fik lov til at rykke op på 8. pladsen.

Hvis dommeren havde vidst, hvad hold 9 havde foretaget sig, var det måske dette hold der var blevet dømt til sidstepladsen. Holdet kom ganske vist hjem med 11 points for 6 fundne poster. Men, men, men. På det sidste lange stykke af vejen havde de formastelige været oppe at køre i hestevogn med vor gode ven, den tidligere skovkusk Frode Gustavsen. Så alt andet lige kunne Stjerneholdet beholde deres flotte 7. plads.

Køreturen havde dog nær været lige ved at blive opdaget, thi da Frode kom kørende hen mod det sted hvor Laus Gades Bøg tidligere stod, nu er der kun bænken tilbage, kom de to kusiner, Hanne og Karla gående fra den modsatte side. De fik selvfølgelig besked på at holde kæft. *Ja, men det skal I så også*, svarede de til stor forundring for holdet. Sagen var nemlig den, at disse "stifindere" blot havde villet gå sig en lille tur, men havde tabt orienteringen, således at de var endt nede ved St. Økssø to gange. På det 3. forsøg på at komme tilbage, var de dog fornuftige nok til at gå ind på Klodholm for at spørge om vej. Deres tur havde været i 3 timer, og var nok blevet både længere og mere anstrengende, end hvis de havde deltaget i selve løbet.

De næste fire hold ligger alle forholdsvis tæt. Hold nr. 3 har fået 12 point for 7 fundne poster. Hold nr. 5 har også 12 point, men for 9 fundne poster. Årsagen til denne forskel er, at de fik 3 minuspoint for at komme 14 minutter for sent tilbage. Hold 2 har fået 13 point for at finde 7 poster, mens hold 4 fik en ærefuld 3. plads for at opnå 14 point fra 7 poster, da disse var af en lidt sværere kategori.

Herefter er der så to hold tilbage, der begge har fundet 12 poster. På andenpladsen er det hold 1 med 22 points, mens hold 7 erobrede førstepladsen med hele 24 points. (Vinderholdet i '96 fandt også 12 poster, men fik "kun" 23 points).

Det vindende hold blev nu kaldt frem for at blive hyldet. Og ikke helt uventet, var anføreren for dette hold ØP, som havde medbragt både kort og kompas som ekstraudstyr. Holdet bestod i øvrigt af ene kvinder, nemlig Else Pedersen, Tonnie Skov, Erna Bjørn, Anna Hübertz, Else Veggerby og Agnes Bach. Ud over æren, fik vinderholdet overrakt en stor æske "After Eight", og som trøstpræmie var der øl og vand til alle, således at vi kunne slutte en dejlig dag af med god snak, og meget drilleri om visse personers evne til at finde vej.

Rold Skovs Venner

Tur 5. (Bornholmsturen)

Sikken et vejr, sikken en naturoplevelse og sikken nogle turledere og guider: Helge, Knud og Hanne, chaufføren Lars Michelsen, Veronika på Christiansborg, statsskovrider Tom Nielsen og Thora på Christiansø.

Med 48 glade passagerer ombord i bussen, samt Helge og Pernille, som i egen bil var startet dagen før, kunne vi indlede vores længe ventede 6 dages tur til Bornholm tirsdag den 27. august. Som teknisk rejsearrangør havde vi entret med "*Nilles Busrejser*", således at dette selskab skulle stå for kørsel, hotel og - skulle det vise sig - alletiders superchauffør.

Da Nilles Busrejser yder den service, at samle op nogenlunde hvor folk bor, skulle vi helt til Hobro, før vi kunne byde velkommen til hele holdet. Dette var der så rig lejlighed til at gøre på turens første etape med destination i Århus. Denne gik hurtigt med både sang og anden underholdning. Et af vore medlemmer, Agnes Bach, havde nemlig skrevet en sang til turen med titlen, "Bussang for Rold Skovs Venner på tur til Østersøens Perle", og da vi senere skulle se Bjørn Nørgaards gobeliner ovre på Christiansborg, benyttede fmd. så også lejligheden til at fortælle om et andet arbejde af Bjørn Nørgaard: Det nye alterparti i Knebel kirke på Mols. Bl.a. er selve alterbordet hugget i én stor blok grå/sort granit fra Moselykke granitbrud på Bornholm, som ikke ligger ret langt fra hvor vi skal bo i Sandvig.

Fra Århus skulle vi videre med hurtigfærgen til Odden, og også denne tur gik utroligt hurtigt, idet vi her fik turens første måltid mad i form af en dejlig lunch. Fra Odden kørte vi i første omgang blot ind i nærheden af Holbæk, idet vi her skulle skifte over i en bus, der netop kom med et hold fra Bornholm, men som altså nu skulle returnere med os i stedet. Det var her vi mødtes med vores superchauffør, Lars.

Allerede ved Roskilde begyndte Lars at fortælle, så man skulle tro, det måtte være et sted her omkring, han boede. Dette var dog intet imod da vi nåede ind til København. Nu var man da helt overbevist om, at det måtte være der. Og så skulle det vise sig, at Lars i virkeligheden bor så fornemt som i Fræer hjemme i Himmerland.

Da vi har god tid før vi skal møde på Christiansborg, kører Lars os en tur på kryds og tværs gennem det indre København, alt imens han fortæller og fortæller. Vi stopper dog ved et lille torv i nærheden af Storkepringvandet på strøget, idet der så også kan blive tid til at strække benene, samt få sig en lille øl, eller var det måske en stor.

Herefter går det i samlet flok over til den del af Christiansborg, hvor vi, for de fleste af os, for første gang skal se Bjørn Nørgaards flotte gobeliner. Her blev vi taget imod af en utroligt sød dame ved navn Veronika. Hun havde tillige en charmerende accent. Men jeg kommer også fra en lille by ved navn Berlin nede i Tyskland, men har dog boet i Danmark i 40 år, føjede hun til. Og man må sige, sin danmarkshistorie, den kunne hun. Ved gennemgangen af de mange gobeliner afslørede hun en utrolig historisk viden om de ting, som Bjørn Nørgaard har valgt at tage med i sin billedlige beretning om samme historie. Sandelig en stor oplevelse. Både at se gobelinerne, men også at høre forklaringen på de tusindvis af detaljer som disse rummer.

Efter besøget på Christiansborg var der atter tid til en rundtur gennem Københavns gader, og denne gang ikke mindst ovre på amagersiden. Bl.a. kørte vi ud forbi den gamle Bådsmadsstrædes Kaserne (nuværende Christiania), og videre ud til flådelejet på Holmen. For skribenten var det en stor oplevelse at gense søværnets sergent- og korporalskole, Margretheholm. Han havde ikke været der, siden han forlod stedet i 1958.

Kl. 17.35 kører vi gennem den lange tunnel ud til den kunstige ø, Peberholm og herfra videre over Øresundsbroen til Sverige. Det er nok rigtigt, som det er blevet fremført flere gange, at denne broforbindelse endnu ikke er blevet den helt store trafikale succes. Den fortsatte tur ned mod Ystad går gennem et område, som ligner det danske landskab til forveksling, men det har det jo også har været engang for længe siden.

I Ystad kører vi straks ombord i færgen "Povl Anker", hvor der venter os endnu et dejligt måltid, denne gang i form af en stor buffet, så sejlturen til Rønne går hurtigt, og især når man er i godt selskab. Herefter var der så blot tilbage at køre op til Sandvig. Det var nu blevet helt mørkt, og når når der er mørkt på Bornholm, så *er* der mørkt, idet man ikke her forstyrres af det begreb, som kaldes lysforurening. Dejligt.

På Hotel Nordland i Sandvig stod værten i døren for at byde velkommen til hver enkelt af os, ligesom vi også blev budt velkommen med et kaffebord. Og hvem dukkede lige pludselig op for at hilse på, selvom han er et typisk a-menneske? Selvfølgelig Helge, hvorimod Pernille det lille pus, allerede befandt sig i *Morfeus arme*. Men da klokken var nu blevet 10.30, trængte vi alle til at gøre det samme, så det var bare med hurtigt at få anvist vore værelser, få pakket ud og komme til køjs, så vi kunne være klar til at erobre øen næste dag.

* * *

Det er nu blevet dagen, hvor det egentlige turprogram skal starte med at tage på en travetur rundt om Hammerknuden. Lars har påtaget sig at lede en del af turen, og efter et dejligt morgenbord samles vi alle uden for hotellets terrasse, hvor han starter med at fortælle om Nordbornholms udvikling med landbrug, fiskeri, stenbrydning og turisme. Herunder nævner han også, at netop Hotel Nordland oprindeligt var en af egnens gamle bondegårde. Som navnet siger, ligger Sandvig ved en havbugt. Denne naturskabte anløbsplads har tidligere været brugt som landgangssted for angribende fjender under svenskekrigene, hvorfor der har været anlagt et skanseanlæg på hver side af bugten. Her findes da også en mindesten med følgende inskription "Jens Koefoed ~ Bornholms Befrier ~ 9-12-1658". Det var netop ham, som ledede oprøret mod svenskerne, som endte med at Bornholm blev befriet og givet tilbage til Kong Frederik 3.

Vi fortsætter turen, hvor vi efterhånden bevæger os mere og mere op på klippegrund. Helge fortæller at det er urfjeldet, der her når helt op til overfladen. Der er også urfjeld under resten af Danmark, dette ligger blot i forskellige dybder med diverse aflejringer oven på.

Ved Hammerodde fyr og mindestenen over de 3 bornholmere, som omkom ved skoleskibet "København"s forlis i 1928, stopper vi atter op. Lars fortæller at fyret blev bygget i 1895 som afløser for det gamle fyr inde på Hammerknuden. Årsagen var faktisk at dette fyr lå alt for højt, således at man ikke kunne se lysstrålerne ude fra havet når der, som det ofte er tilfældet, lå lavthængende skyer over området.

Lidt længere fremme kommer vi forbi det gamle "Salomons Kapel", som i sin tid blev bygget af den katolske kirke. Det siges, at dette bl.a. skete for at kirken så også kunne få del i de store indtægter fra et rigt sildefiskeri. Her forlader Lars os for at hente bussen og køre en tilbagebleven del af holdet op til Hammershus ruiner, hvor vi så alle skal mødes senere.

Da vi nu befinder os ved Salomons kapel, gør Helge opmærksom på, at forfatteren Sir Henry Rider Haggard, som skrev bogen "Kong Salomons miner", faktisk førte sin afstamning tilbage til den danske slægt "Gyldenstjerne" til Aagaard oppe ved Fjerritslev i Vester Han-herred.

Helge kommer også ind på naturen på Bornholm. Bl.a. nævner han nogle af øens træarter, der ikke er så kendte i Nordjylland, som f.eks. avnbøg og fuglekirsebær. Derimod har bogen været totalt væk på Bornholm på nær ét eneste træ, men til gengæld findes der masser af lyng.

Den sidste etape ned mod Hammershus tager vi i ét stræk, ligesom vi også fortsætter direkte gennem ruinen. Årsagen er, at vi skal mødes med Lars og det øvrige hold nede ved Hammershus-udstillingen, idet Lars her ville gennemgå hele borgens historie for os. Og man må sige, at

det gjorde han bare godt. Ja så godt, at man skulle tro at han var fast ansat i dette udstillingscenter.

Vi holder nu en pause, idet der er afsat tid til både at få lidt at spise i "Slotsgårdens Cafeteria" samt gå en tur op for at besigtige slotsruinen på nærmere hold.

Det var så egentlig meningen, at vi skulle have fortsat traveturen ned mod Vang, men da der faktisk er ulideligt varmt og en meget høj luftfugtighed, foretrækker de fleste deltagere at tage direkte med bussen hjem til Sandvig. Et lille hold, der vil vise at de hører til de barske, vælger dog at gå de få kilometer tilbage. Men nok som en overraskelse for begge holdene, mødes vi igen inde ved Opalsøen. En meget smuk sø, der er opstået som følge af stenbrydning i et nu nedlagt stenbrud. Årsagen til bussens forsinkelse var, at en af deltagerne ikke havde overholdt dennes afgangstid.

Ud over at Sandvig i sig selv er en hyggelig lille by, har den tillige en havn med et selvskabt og dermed helt ægte miljø. Bl.a. findes der også en samling små fiskerhuse, hvor fiskerne har deres grej, og hvor disse samtidigt fungerer som samlingssted for byens folk med tilknytning til havnen. Med andre ord, det er her "bytinget" holder møde. I et af husene med det officielt klingende navn over døren, "Sandvig Havneforening", var ølsalget endda organiseret således, at selv turisterne bare kunne gå ind og trække deres øl i en automat. Det vides ikke eksakt, om der var visse personer fra Rold Skovs Venner, der benyttede sig af dette. - Det er bare noget vi har hørt.

Efter en lang dag og en dejlig middag på hotellet, sluttede dagen for de flestes vedkommende med at tilbringe aftenen på terrassen. Nogle med en kold drink og andre med irish coffee. Se, det var bare livet.

* * *

I dag torsdag skal vi tidligt op, idet Helge har fået en aftale med statskovrider Tom Nielsen om at denne vil gå en tur med os i Almindingen allerede fra morgenstunden. Vi mødes ved Arboretet, hvor Tom Nielsen byder os velkommen og starter med at fortælle noget om Almindingen i almindelighed og Arboretet i særdeleshed.

Venstremanden og tidligere landbrugsminister Niels Anker Koefoed sagde engang: "Her på Bornholm er det meget enkelt. Her ligger bondegårdene på to rækker ude langs med vandet, og inde midt på øen, der har vi Almindingen".

Tom Nielsen fortsætter. Dette område var engang græsningen, men senere blev almindingen plantet til. Det kan man faktisk også ane på kortet, og man kan også godt se, at der er meget andet alminding, end den, som vi har. Når man siger, at Almindingen er Danmarks 3. største skov, så er den det kun hvis man lægger de kommunale og private skove, samt Paradisbakkerne sammen. Men i virkeligheden så går skoven næsten fra Paradisbakkerne ved Neksø og ubrudt i et højlyngsområde, der ender oppe ved Hammershus. Hvis man kører den rigtige vej, kan man køre 20 km. gennem skov.

Selv om Bornholm er en lille ø, vi udgør ca. 1% af Danmarks overflade, og engang imellem når vi skal se, om vi har fået mere eller mindre, end der kan tilkomme os, så siger vi: Har vi fået 1% i tilskud, så er det ok, men har vi fået mindre, så er det noget l..., og har vi fået mere, så er det jo godt.

Bornholms skovdistrikt omfatter 1.345 ha med løvtræ mod 1.804 ha med nåletræ og 947 ha, som er ubevokset. Disse tal viser at det er en forholdsvis ny skov, som mennesker har lavet, idet bøgen ikke vokser naturligt på Bornholm. Den er plantet af mennesker, ligesom det meste af egen også er det. Også nåleskoven afslører, at det er en plantet skov - *Man made forest*, som det hedder.

Området er gammel hede alt sammen. Da vi førte krig mod englænderne 1807-14, skulle vi forsvare os, og man havde derfor brug for en optisk telegraf, som bestod af en mast med vinger på. Disse kunne så stilles i forskellige vinkler med hver deres betydning. Da man

endnu ikke kendte morsesystemet, måtte man have et system af disse master. Der var f.eks. en i Rønne, en oven for bakken i Rønne, som hedder Knudsker, en på Rytterknægten og en ude i Paradisbakkerne. Masterne var 8 m. høje, og man kunne faktisk ved hjælp af disse se tværs over øen. Noget som virker utroligt, når man ser hvordan det hele er groet til i dag.

Tom Nielsen kommer også ind på sammensætningen af de forskellige træarter i Almindingen. F.eks. blev andelen af løvtræ optimeret med ca. 50% i 1991-92, hvilket var en direkte følge af regeringsskiftet og dermed Svend Aukens tilsagn om flere penge til statsskovene, hvis man kunne lave mere grønne skove.

Også skovens økonomi i form af tilvækst og hugst bliver berørt. Som en tidligere skovfoged ved navn Nielsen sagde: "Når der er mange penge i samfundet, så har statskovvæsenet få, og når der ikke er mange penge i samfundet, så skal der sættes arbejde i gang, og så har vi mange penge". Arboretet her blev netop lavet i tredivernes beskæftigelsessituation, hvor man skulle sætte noget arbejde i gang. Det gjorde man ved at der da var en skovfoged, der var botaniker, og en skovrider, som var frimærkesamler, og disse mente at man skulle have en samling af botaniske træer.

Vi skal nu en tur rundt i Arboretet som er anlagt utroligt flot med over 100 forskellige sjældne træer. Vi starter ved et par store småbladede elme, der, som så mange andre steder desværre ikke har det så godt. Det er jeg ked af at se, siger Tom Nielsen, småbladet elm skulle ellers være naturlig her på Bornholm, men jeg har nu kun set dem ude i klitterænet en eneste gang. På turen rundt kommer vi forbi adskillige spændende og eksotiske træer. Nogle af dem går vi blot forbi, mens vi lige stopper op og taler om andre. Bl.a. om en samling ahorn, der stammer fra Søren Odums rejse til Kina i 1975.

Imellem de mange vækster findes der en lille lysning, hvor der omkring en opretstående sten ligger en hel samling af alle mulige andre slags spændende sten. Disse stammer fra den tid hvor man anlagde skovens mange grøfter. Det var dog ikke alle skovarbejdere, der var villige til at tage sten op af jorden. Den gamle skovfoged Nielsen, som kom herover i 1947, fortalte at årsagen til dette var, at folkene var overbevist om, at man så ville fornærme de underjordiske. Men som det ses, var det dog ikke alle skovarbejderne som var lige overtroiske.

På den videre tur fortæller Helge om holzförster Hans Rømer, som har tilplantet det meste af Almindingen. Da denne kom hertil i 1800, var der kun 170 ha. skov tilbage på hele Bornholm, hvilket nogenlunde blot svarer til 15 gange skovhavens areal.

Inde ved vejsiden finder vi en ret flad og glat sten med en hulning i. Tom Nielsen fortæller at det er en såkaldt gruttesten, som har været brugt til at male korn på. Det, at male korn var før møllernes tid et kæmpestort arbejde, siger han. Op gennem tiden har faktisk hver 8.- 9. person været beskæftiget med at male korn, men i dag har vi det så let, at vi stort set har glemt hvor stort et arbejde det har været engang.

Området er nu marginaljord, men i yngre bronzealder og begyndelsen af jernalderen trængte man helt her ind for at dyrke jorden. Det kan man stadig se i skovbunden, idet der her både findes gravrøser og mange små rydningsrøser af sten fra de dyrkede marker.

Egentlig bør man ikke gå ind i det næste stykke meget særprægede skov vi nu passerer, så det må være noget af en cadeau, at Tom Nielsen alligevel fører Rold Skovs Venner derind.

Området er fyldt med stormfældede bøge fra den store storm i 1967, men selvom træerne ligger hen ad jorden, er mange af dem i live og springer ud hvert forår. Der findes også en vis tilvækst af birk og pil, men bøgens frøplanter er på vej, og de vil i det lange løb komme til at beherske arealet igen.

Tom Nielsen fortæller om, hvordan man efter stormfaldet arbejdede på at bevare værdien af noget af træet ved at lægge det under vand. Efter nogle år pumpede man så vandet ud igen, og kørte træet på savværket, men da man var færdig med det, kunne træet blot lige akkurat betale

for omkostningerne ved skovning, transport, tømning af vand, osv, osv.

Som den gamle skovfoged Nielsen, som var her, og som jeg har lært mange ting af, sagde: "Hvis vi har et stort stormfald, så er det bedste, der kan ske, at vi får lidt sne". Lidt sne, tænkte jeg, hvad mener manden? "Jo, for så kan forstfolk da ikke foretage sig noget overilet". Til en vis grad har vi lært lidt af det. Man skal prøve at holde hænderne på ryggen.

Da jeg kom her for 17 år siden, var der noget af det træ, der ligger her, og som da var 18 år gammelt, stadig frisk nok til at kunne gå på savværket. Men hvis en bøg har rødder i jorden, skygge på stammen og lys på kronen, så er det nærmest en apparatfejl og fyldt med risiko at stå op, når man lige så godt kan ligge ned.

Med andre ord, man kan af det her lære, at man skal have god tid, når der er stormfald. Når mange andre efter stormen i 1999 skyndte sig at skove ude ved vejene osv, så gjorde vi det langsomt. Det var irriterende at se på, men træet ligger meget bedre på stedet, blot rødderne har jordkontakt, hvorimod det hurtigt går i forrådnelse, når det først er skåret fri.

Tegning af de stormfældede bøge fra 1967.

Vi går nu op til Lilleborg, som ligger på en bakke mellem Borgesø og landevejen til Rønne. Borgen står nu som en ruin, men var i sin tid kongens støttepunkt på øen i stridighederne med kirken. Kirken var dog langt den stærkeste, og borgen blev stormet i 1259 af bispen, som havde fået tyske lejesoldater med under ledelse af den samme fyrst Jarmer af Rügen, som har givet navn til Jarmers Plads i København.

Der er nu ikke så meget tilbage af borgen, men tidligere har man fundet både glas, kamme og flere andre ting fra dens storhedstid. Man har dog også fundet mønter, som er yngre, så nogen har jo måttet bo her siden hen, siger Tom Nielsen.

Det hele var et stort sammengroet vildnis da Hans Rømer blev skovrider i 1800, hvorfor han begyndte at grave området fri. Man har i øvrigt også fundet pile fra bondestenalderen, og man har jernalderpile, så det har været et gammelt forsvarssted, føjer han til og fortsætter.

Der er nogen, der herinde i borgen har banket et lille hul, som jeg aldrig kan blive træt af at vise folk, og så spørge hvorfor pokker der er banket sådant et lille rundt hul, som der er der. Jeg kunne ikke selv finde ud af det, kan jeg roligt sige, men hvad kan det have været? "Nogle, som var ude at spise frokost og ville have et dannebrogflag stående" foreslår et lyst forfatterhovede. Men, men, men. Hvis man kigger godt efter, så er der faktisk også nogle hakker i stenen. Så nogle arkæologer mener derfor, at man ved at sætte en pind i hullet måske har haft en eller anden form for et solur.

Fra Lilleborg går turen nu ned forbi Græssøen til Rømersminde. En stenstøtte, der er rejst til minde om skovrider Rømer inde i hans gamle planteskole, hvor der også ligger hans gamle planteskolehus, der er bygget med massive kampestensvægge sat i ler.

Tom Nielsen fortæller historien om hvorledes Rømer fik Almindingen hegnet ind. Der findes et begreb, der hedder bornholmerpriser, hvilket går ud på at lægge sig ca. 15% over prisen

hvis der bliver udbudt et stykke arbejde. Bliver det for groft, kommer der dog nogen til udefra, som får opgaven. Men så sker der faktisk det, at de bornholmske mestre alligevel bliver underentreprenører, selvom de i første omgang havde sagt at de ikke kunne lave arbejdet uden at lægge på prisen. Så det er helt skørt, siger Tom Nielsen.

Det med bornholmerpriser gjaldt også i Rømers tid. Man satte nemlig en meget høj pris på at lave dette gærde uden om Almindingen, hvorfor Rentekammeret sagde nej. Rømer tog så selv entreprisen med at bygge de ca. 8 km. hegn, samt to huse. Et oppe ved Gamleborg samt det nævnte planteskolehus. Aftalen blev indgået i 1804, men som følge af at englænderne tog flåden i 1807 samt statsbankerotten i 1813, gik han faktisk fallit på dette projekt. Årsagen var, at da han startede, havde han givet tilbud ud fra, at en mand kostede 2 rigsdaler om dagen. Men da han var færdig kostede en mand 7 rigsdaler, og der var ikke noget, som hed prisregulering. Han måtte således hutle sig igennem i mange år, og havde gæld lige til omkring 1819, hvor det endte med at staten købte skovridergården Rømersdal af Rømer, som indtil da havde været hans private ejendom.

Med hensyn til bornholmerpriser fortæller Tom Nielsen om det omvendte forhold. Jeg kender en, som skulle prøve at sælge noget skov. Han prøvede at sætte en annonce i Jyllands Posten, da de har flere penge derovre. Det drejede sig om en plantage, der ville være mange penge værd om 20 år, og det havde bornholmerne jo godt set. Skoven skulle koste 2 mill. kroner, men der skete ikke rigtigt noget ovre fra det jyske. Bornholmerne måtte så også godt give et tilbud, hvorefter der var en mand, der gav et bud på 525.000 kr. "Men du skal ikke gøre det for min skyld", sagde han. "Hvis du har et bedre bud, så tag det, jeg er sådan set ligeglad". Det endte med at bornholmeren fik skoven for de 525.000 kroner.

Rømer var ikke særlig populær i starten fordi han tog bøndernes græsning. Det gik endda så vidt at man skød efter ham. Ikke med bly, for det bider ikke på fanden, nej, det var med sølvkugler. Men han overlevede dog alligevel. Er der noget som bornholmerne ved, så er det hvor skellet går, og hvad der var ret og rimeligt i gamle dage, men Rømer anlagde bare sine stengærder lige ud, hvilket var noget som gav en masse problemer med naboerne.

Han endte dog med at blive en populær mand. Og senere rejste man altså denne mindestøtte for ham hvor teksten lyder som så: "Hans Rømer ~ Skovrider i Almindingen 1800-1836 ~ En taknemmelig efterslægt rejste dette minde i 1893".

Det gamle planteskolehus stod aflåst igennem mange år, med det resultat, at der ideligt var indbrud i det, hvorfor skovfoged Nielsen foreslog at de bare skulle lade huset stå åbent. Men en aften, hvor Tom Nielsen og hans kone kom hjem efter at have cyklet forbi huset, var der nogen som ringede og sagde at huset brændte, og at der var ringet efter brandvæsenet.

Jeg turde jo dårligt fortælle, at vi lige var cyklet forbi, siger Tom Nielsen, men jeg kom herop som den første, og kort tid efter kom brandvæsenet og *pøse* vand på. Men på et tidspunkt havde de ikke mere vand, og som skovmand har man jo ret meget tilovers for tingene, hvorfor jeg sagde, at jeg godt kunne fortælle hvor der var noget.

På vejen havde vi mødt en mand, hvilket var lidt mærkeligt, da kl. var halv elleve, foruden at det var et værre ruskvejr. Jeg fik derfor fat på skovfogeden og sagde, at den mand skal vi altså ud at snakke med.

Han var nået ret langt, da vi fandt ham og spurgte: "Nå, er du ude at gå tur"? "Ja, det er sådan et dejligt vejr", svarede han. "Hvor har du været henne"? "Jeg har været nede på travbanen og fået mig noget øl. Det er så herligt at få sig nogle øl i det her vejr". Vi sagde så til ham: "Du kan da ikke gå der. Det rusker da. Sæt dig dog ind, så skal vi køre dig hjem". Vi ville jo godt vide hvor han boede. Men det ville han nu ikke. Det var så hyggeligt osv. osv. Vi sagde, at det så også var i orden, og kørte forbi, men efter et vejsving ringede vi til politiet og bad dem om lige at se på ham.

Tre dage efter kom der 3 politimænd ned på skovridergården og sagde at de havde undersøgt

hans forhold, og at hans alibi var i orden. Puha, tænkte jeg, det var kedeligt at have anmeldt en forkert. Men to timer efter meldte han sig selv og indrømmede at det var ham, som havde gjort det. Det er dog sådan, at man skal være på vagt overfor falske tilståelser. Derfor prøver man altid, om man nu også kan bevise, at det er vedkommende, som har gjort det, og hvorfor han har gjort det.

Det havde manden fordi han var ond på samfundet. Han boede hos sin søster og svoger, som havde nogle store hunde. Han fik bank og var bange for dem, så det var ikke særligt rart. Han kunne heller ikke holde på noget arbejde, og han mente at det var samfundets skyld. Og da det lille hus jo var et mindehus, måtte man straffe samfundet ved at brænde det af. Han var så gået ind i brugsen i Østermarie og der købt to køkkenruller, en flaske sprit og en lighter til 6,75 kr., hvorpå han satte ild til huset og smed lighteren væk.

Politihundene kunne dog ikke finde nogen lighter. Men det kunne skovarbejderen Leif, der stillede sig hen i døren og ræsonerede: Han siger, han stod her, han siger, han kastede den vej og han kan kaste så langt, hvorpå Leif bare gik ud og samlede lighteren op.

Tom Nielsen slutter historien med at fortælle om de retslige trakasserier. Man kunne selvfølgelig ikke blive enige om, hvor meget det ville koste at sætte huset i stand, idet Tom Nielsen oplyste at det ville koste 250.000 kr. Det mente mandens forsvarer var alt for meget. Staten var alt for grådig. - De kommer så ind i retssalen, hvor Tom Nielsen fremviste billeder af det brændte hus og fremførte et tilbud på, at det ville koste 250.000 kr. at genopbygge huset. Men hertil anførte forsvareren: Når huset nu bliver bygget op, så får det jo et helt nyt stråtag, og det, der var der, var 40 år gammelt, og De får et meget bedre hus end De havde, så vi kan ikke udbetale fuld værdi for det. Og det var jo rigtigt nok, sagde dommeren.

Forsvareren sagde så: Hvad vil De sige til en erstatningssum på 175.000 kr. De vil jo sidde med et meget bedre hus? Så var det jeg tænkte: Det kan jo være lige meget, om vi vedtager at han ikke betaler de 250.000, eller at han ikke betaler 175.000 kr. Så vi gik ind på, at han ikke betalte 175.000 kr. Hvad han så heller aldrig gjorde.

Tom Nielsen foreslår nu at vi kan gå ned gennem det gamle planteskolehus, hvis blot sidste mand lukker begge døre efter sig. Husets tykke mure er heldigvis bevaret, men ellers er alt træværk i det helt nyt. Døre, gulve, tagkonstruktion og ståtag. At der er et dejligt miljø inde i dette gamle hus, bekræftes af, at også svalerne har fundet behag i at være her. De grove kæmpestensmure giver netop grundlag for at kunne klistre en rede fast på muren.

Turen fortsætter nu ned forbi Gamleborg til skovridergården Rømersdal, hvor Tom Nielsen inviterer os med indenfor i den kæmpestore have. Vi stopper her ved et stort kirsebærtræ, hvis stamme er så tyk, at to mand ikke engang kan nå rundt omkring den.

Her viser Tom Nielsen os et ikke helt almindeligt billede. Et af skovens rådyr var efterhånden blevet så tamt og tillidsfuldt, at det ofte kom ind i haven. Men det er sådan, at halvtamme rådyr ofte kan blive noget aggressive, hvilket billedet da også viser. Rådyret står i rosenbedet mens Tom Nielsens hund flygter derfra med halen mellem benene. Tom Nielsen følger til, at han af hensyn til sin kone og børn tilslut var nødsaget til at skyde dyret. Det kunne ellers være blevet alt for farligt.

Hermed var turen med Tom Nielsen slut, men inden vi forlader haven, tager Helge ordet for at takke ham med følgende ord: *"Vi har nu haft fornøjelsen af at møde Tom Nielsen og være med ham i skoven. Og det er jo ikke bare at få foredrag i Almindingen og i skovhistorien, men det er gjort på en så venlig, lun, hyggelig og underfundig måde. Det er helt fremragende. Tusind tak skal du ha`. Jeg er sikker på at Rold Skovs Venner vil huske den tur længe"*.

Ja, det er der ikke to meninger om. p.a.

Efter en kort tissepause, samt tid til at få en is, skal turen nu fortsætte med Helge som turleder gennem Ekkodalen, og derfra videre op til Rytterknægten, hvor bussen venter på os sammen med nogle få Rold Skov-venner. Ekkodalen er Bornholms største sprækkedal, som kan følges helt ud til kysten sydøst for Gudhjem. Et gammelt navn for stedet er Styrtebakkerne. Der er folk som mener, at det måske var fordi man i gammel tid ofrede mennesker ved at styrte dem ned fra klipperne her.

Vi følger dalen det ret korte stykke vej til vi når den sidedal, som kaldes Fuglesangsrenden. Og så går det ellers bare opad, og opad. Naturen er dog meget smuk med spredte klippepartier, som allevegne stikker op mellem træerne. Her finder man så forskellige arter som vintereg og avnbøg, men også en del ene. Halvvejs oppe sætter vi os på en stor sten, både for at nyde det smukke syn, men også lidt for at få pusten.

Efter en opstigning på ca. 150 m. svinger vi mod vest ad Rågelundsvej hen mod Rytterknægten. Her blev der, som bekendt, rejst et stentårn i 1856 til minde om Kong Frederik 7. og grevinde Danners besøg nogle år forinden. Men som følge af skovens tilvækst er dette tårn senere blevet forhøjet med en høj stålkonstruktion. Det var egentlig tanken at Rold Skovs Venner skulle have fortsat deres opstigning fra Ekkodalen videre op i tårnet, således at alle ville have endt med at befinde sig hele 184 m. over havets overflade, og dermed havde kunnet nyde udsigten ud over det meste af øen. Tænk, der var nogle der formastede sig til bare at sidde og hygge sig på bænkenene nedenfor.

I dag er frokostpausen henlagt til at skulle foregå i den særdeles hyggelige by, Svaneke. Efter en lille rundtur i byen kører vi ned på havneområdet, hvor vi mødes med Hanne, Aase og Jørgen, som allerede har brugt formiddagen til at udforske denne kønne lille by. Det er der også afsat tid til for resten af holdet, men først skal der, som efter en stiltiende aftale, spises nyrøgede sild med rå æggeblomme og drikkes øl henne på havnens store røgeri. Men mon ikke navnet "Sol over Svaneke" skulle være hugget fra en af nabobyerne?

Som 2. halvleg skal vi nu under Helges ledelse starte på eftermiddagens korte tur til Paradisbakkerne. Vi starter turen ved Klintebygård og følger derfra vejen ind omkring den kønne Grydesø. Som navnet Paradisbakkerne siger, er også denne af skoven et smukt område. Helge beder os bemærke vegetationen, og fortæller om kampen mellem bøg og ahorn. Måske vinder ahornen, siger han, men nu har bøgen også skygget alle andre ihjel i 2000 år, føjer han til. Selvfølgelig skal vi også en tur ind til Rokkestenen. Skribenten var med til at rokke med den for første gang i 1953. Så har der været en lang årrække, hvor den ikke kunne, men nu kan den altså igen. Dette skulle selvsagt også prøves af Rold Skovs Venner, og selvfølgelig fik vi den til at rokke. Fra Rokkestenen fortsætter vi vores rundtur gennem skoven, hvor vi både nyder skoven og bare det at kunne gå i naturen. Som vi startede, slutter turen ved Klintebygård, og hermed var dagens traveprogram så også slut.

Som sædvanlig var vore aftener til fri rådighed. Nogle slapper af, nogle går tur, og atter andre har endda overskud til at deltage i en danseaften hjemme på hotellet. Et flot tilbud som værten tilbyder hver torsdag aften hvis gæsterne ønsker det. Kan man forlange mere?

* * *

Dagsprogrammet for fredag den 30 august hedder med et enkelt ord: Christiansø. Der er flere sejlruiter ud til Danmarks yderste forpost mod øst, hvoraf vi, som nok de fleste, vælger at tage til Gudhjem, og derfra sejle med det gode skib, "M/S Ertholm af Christiansø".

Som det var tilfældet under hele vores ophold på Bornholm, var vi således også denne dag begunstiget af et særdeles flot vejr, hvilket gjorde overfaren til en meget behagelig oplevelse, og hvor man allerhelst ville sidde ude i solen og - måske- få sig en lille øl.

Vel ankommet til "Øen", som øgruppen hedder i daglig tale blandt bornholmerne, i modsæt-

ning til "Landet", der er betegnelsen for selve Bornholm, blev vi modtaget af en dejlig pige på ca. 30 somre ved navn Thora, som skulle guide os rundt på øen.

Thora var en oplevelse i sig selv, udstyret som hun var med vandflaske, lyserød laktaske, en næsvis lille blå nederdel og dertil tykke sorte, strikkede benvarmere. Og så i den varme!

Men dygtig til at fortælle, det var hun. Hun læste nu på RUC, men som født og opvokset på Frederiksø, tilbragte hun hver sommer hjemme hos sine forældre, hvor hun beskæftigede sig med at vise folk rundt på "Øen".

Thora starter med at fremvise en kanonkugle, som angiveligt skulle have dræbt en af hendes slægtninge under englandskrigen, og som hun nu havde fundet ved at grave kartofler op i sin fars have. Hun fortæller at hele turen rundt på Christiansø blot er på 1.200 meter. Denne går for vores vedkommende imod uret, således at vi starter med at gå gennem øens eneste gade med de gamle kasernebygninger, der nu anvendes som almindelig beboelse.

Herfra videre forbi Juuls Bastion fra 1684 til Svendsens Brønd, som er en af øens opsamlingsbrønde til drikkevand. Disse klippebrønde er gamle granitbrud fra den gang man byggede øens bastioner og ringmure. Herefter passerer vi de sydlige bastioner samt Hoffmanns- og Bielkes Port, hvorfra vi kan se ud til Danmarks allerøstligste punkt, Østerskær.

Længere oppe mod nord kommer vi forbi Kongens have, som er et offentlig anlæg med borde og bænke, og lidt efter også skolen, Præstedammen og øens fodboldbane, som dog ikke er helt jævn og plan. Dette er faktisk en stor fordel for øboerne når der skal spilles fodboldkamp mod fremmede. De ved nemlig hvor alle hullerne og ujævnhederne er. Lige vest for fodboldbanen ligger der et ret stort område, som kaldes Rugmarken, men det er her øboerne har deres små urtehaver, ligesom der også findes små haver nedenfor øens gamle kirkegård. Herfra følger vi så den vej, som går ned forbi kirken og bygningen med øens elværk, og dermed er vi atter tilbage ved "bycenteret".

Det er nu blevet tiden for at holde frokost, hvilken rigtig mange går ind på "Christiansø Gæstgiveri" for at nyde. For at fordrive ventetiden mens bestillingerne bliver effektueret, har man fremlagt servietter, hvor det at bo på "Øen" er beskrevet i en kort, men meget sigende, form, som nok er værd at citere: *"Der bor ca. 100 personer på øerne, fordelt på 50 husstande. Nej, man kan ikke leje hytterne på Christiansø, men vi har teltplads og et hotel. Jo, vi har en skole, to lærere er ansat, men ægtefællerne tager også del i undervisningen af de 17 børn, så faktisk har vi fire lærere. Jo, vi har en læge, som har konsultation hver formiddag. Ambulancetjenesten er enten Forsvarsministeriets kutter "Elephanten" eller en helikopter fra Værløse.*

Jo, vi må gerne holde høns, fugle og kaniner, men ikke hunde og katte pga. forurening af drikkevandet. Jo, vi har fjernsyn, men antennerne er af miljømæssige hensyn skjult under tagene. Hvad vi laver om vinteren! - Det samme som dig. Vi læser en bog, besøger venner og bekendte. Vi har bibliotek, sangforening, støtteforening, julebal og karneval - og det vigtigste: Fællesskab.

Og vi har en fordel, som du ikke har. - Vi har 100 venner og bekendte at besøge. Har du det? Vi er ikke isolerede. Vi lever en pragtfuld tilværelse på Christiansø og den kan du godt misunde os.

Det værste er, at skoleeleverne slutter deres skolegang på Christiansø og fortsætter på kostskole på Sjælland, når de er tretten år gamle. Den tanke skal forældrene vænne sig til".

Der er altså både glæder og det modsatte ved at bo så afsides. Nok mest glæder, så man må sige, at det alt i alt nok ikke er så ringe endda.

Mens vi venter på færgen er der også tid til at aflægge et besøg på naboøen, Frederiksø, hvor der ligesom på Christiansø også findes en gade med tidligere kasernebygninger. Herudover er der mange andre spændende ting at se. F.eks. den gamle smedie, museet i Lilletårn, en kolera-kirkegård, benyttet i både 1831 og 1853, samt nede mod syd statsfængselet med Dr. Dampes celle. Dr. Jacob Jacobsen Damp blev fængslet for at stifte en revolutionær, hemmelig

forening mod enevælden og borgerskabet. Ud fra sin religiøse og politiske overbevisning udformede han et idègrundlag for en ny forfatning. Dr. Dampé blev arresteret og dødsdømt i 1820, men benådet til livsvarigt fængsel her på øen. Han blev dog betinget løsladt i 1841, og endelig helt frigivet i 1848.

Hermed var tiden så brugt op, men også fuldt udnyttet til af suge indtryk og viden til sig om disse særprægede, men særdeles dejlige øer her ude på vores yderste forpost mod øst. En lige så behagelig sejltur tilbage til Gudhjem kunne så bruges til at nyde livet, men også til at lade de mange indtryk bundfalde sig til senere eftertanke.

Fra havnen i Gudhjem går turen via Danmarks eneste ægte serpentinervej op til landevejen, og ad denne direkte tilbage til Sandvig. Hvis der er tilstrækkelig stemning for det, tilbyder Lars at køre en aftenstur til Rønne, hvor der er arrangeret såkaldt Kulturnat. Det var der stor stemning for. Vi var kun nogle få, som syntes at noget sådant er et gedemarked.

* * *

Det er nu blevet dagen hvor det sidste turprogram skal afvikles i form af en kombineret køre-, sejl- og travetur. På første etape fra Sandvig til Helligdomsklipperne stopper vi allerede ved Troldskoven lige før Døndalen, hvor Lars viser os rundt. Vi ser bl.a. en skibssætning tilbage fra jernalderen, en bautasten, samt en kæmpe-vandreblok, som danner en naturlig grotte. Dens vægt er beregnet til hele 550 tons.

Det er Helge der har påtaget sig at lede turen ind gennem Døndalen. Døndalen er en 20 m. dyb og ret lang sprækkedal, som vi følger ind langs nordsiden. Og som altid, er det skovmanden, der kommer op i Helge når vi færdes ude i naturen. Vi ser på og hører om de forskellige træarter, som findes her på stedet, men også noget om det, der kaldes urørt skov. Det var der faktisk meget af på dette sted. På vejen ud endda så meget, at halvdelen af holdet kom til at gå på sydsiden, og resten ad den vej hvor vi var gået ind.

Vores næste besøg gælder Bornholms ret nye og flotte kunstmuseum. Og man må sige, at her findes der noget for enhver smag. Lige fra skagensmalere over moderne kunst til børnetegninger. Museet ligger lige oven for Helligdomsklipperne, og som en ledetråd løber Helligdomskilden hele vejen ned gennem udstillingsbygningen for tilslut at ende i en ønskebrønd. Herfra kan man via en gangbro gå ud til en overdækket udsigtsplads og derfra nyde udsigten ud over klippekysten og havet.

Turens næste etape skal nu foregå søværts mellem Helligdomsklipperne og Gudhjem. Det gode skib M/S Thor af Gudhjem lægger til ved den af klipperne, som kaldes Liebertsklippen og herfra sejler vi, på de steder hvor det kan lade sig gøre, tæt ind under kysten. Skipper er en hyggelig mand, og fortæller om alt det vi sejler forbi. Sorte Gryde, Helligdomsklippen, Lyseklippen, Den våde- og tørre Ovn og mange andre spændende formationer. Længere ude fra havet kan man se ind til Røstad strand, Stevelen, Blod Eigil (et klippehovede), Hestestene og mange andre ting.

Vel ankommet til Gudhjem er det så blevet til at holde frokost og hvad man ellers vil foretage sig i den tid pausen varer. At Gudhjem vist er den by på Bornholm, der har de stejleste gader, kan Knud og undertegnede godt skrive under på. Vi havde et bestemt ærinde at udføre, men inden vi fandt det rigtige sted, endte vi faktisk helt oppe i nærheden af landevejen, som går oven for byen. Hvad ærindet gik ud på vil afsløre sig senere.

Ikke så langt fra havneområdet ligger der et lille galleri, hvor flere af turdeltagerne havde den spændende oplevelse at se et maleri, som var malet og signeret af marinemaleren V. Qvistorff. Hvis dette var det noget, som gav associationer til en anden kendt Qvistorff, var det ikke så sært. Den pågældende marinemaler er nemlig Helges far. Det mærkelige er, siger Helge, at når jeg kommer ind i et lokale, hvor der hænger et af min fars billeder, kan jeg tydeligt mærke det, selvom jeg ikke ved at det er der.

Næste punkt på dagsprogrammet er et besøg i Østerlars kirke, der er den største af Bornholms

rundkirker. Kirken er opført ca. 1150 som forsvarskirke og indviet til Sct. Laurentius. Den er bygget af kløvede kampesten i tre stokværk, hvoraf selve kirkeskibet har en meget kraftig midterpille. 2. stokværk har været anvendt som tilflugtsrum hvorimod det 3. oprindeligt havde en åben vægter- og skyttegang, der nu er lukket af kirkens kegleformede tag.

Adgangen til de øvre stokværk foregår ad en smal stentrappe inde i kirkens tykke murværk, og noget af det som nok kan imponere de fleste, er at se den sindrige tømmerkonstruktion der er lavet for at bære det meget specielle tag. At det også skal kunne stå for et enormt vindpres, fik man en klar fornemmelse af bare ved den friske blæst, der kom ind gennem glughullerne. Men dette var jo for intet at regne imod en orkan fra vest.

Som den sidste kraftanstrengelse i dag, skal vi køre op til Johns Kapel og derfra trave videre op til havnen ved Vang. Vi starter dog med at tage turen helt ned til stranden ved Johns Kapel, og er der stejlt ned ad de mange trin og klipper, er der ikke mindre stejlt op igen. Men det var et flot syn at stå nede ved kysten og se brændingen slå ind mod klippesiden.

Foran os venter der nu et par kilometers travetur ad en mere eller mindre fremkommelig klippesti. Vi passerer herved et forladt stenbrud, hvor der nu er dannet en idyllisk skovsø i bunden. Jo, naturen har en formidabel evne til at retablere sig selv. Længere fremme kommer vi til et langt større stenbrud, hvor der senest er sprængt sten til at anvende som fundament for pylonerne på Storebæltsbroen. Fra dette stenbrud går der en vej gennem den kunstig anlagte klippespalte direkte ned til havnen i Vang, der samtidigt er blevet udvidet i samme anledning. I gamle dage var der en træbro hen over spalten, men den er nu skiftet ud med en rædsel af rustent jern. Efter sigende i anledning af det store gymnastikstævne, der netop i dette år har været afholdt her på Bornholm.

Da denne tur varer længere end beregnet, får Lars aftensmåltidet udsat et kvarter. Der *skal* jo også være tid til soignering og omklædning. Maden er denne gang anrettet som en buffet, og da det er vores sidste aften i Sandvig, er det også tiden til at sige tak for en god indsats, hvilket Helge gør på sin egen finurlige måde til alle deltagerne, og herunder ikke mindst til Hanne og Knud. I forlængelse af dette tager fmd. også ordet for at takke *både* Helge og Hanne og Knud for at det netop var dem, der havde trukket læsset og dermed gjort turen til en stor succes. Og for at det ikke bare skulle være tomme ord, blev dette så også understreget med en dosis "bornholmsk medicin".

* * *

Søndag den 1. september var dagen så kommet, hvor vi måtte tage afsked med Bornholm. Præcis kl. 9.05 vinkede vi farvel til vores vært på Hotel Nordland, men da vi har god tid inden vi skal med færgen fra Rønne, stopper vi op ved silderøgeriet i Hasle. Lars fortæller, at der har været hele 135 røgerier på Bornholm, men at der nu kun er 13 tilbage. Og heraf er der endda kun fire, som røger på gammeldags vis i åben ovn.

Da Hasle Røgerierne drives som et røgerimuseum med søndagsåbent, havde vi også lejlighed til at komme indenfor og studere arbejdsgangen. Det foregår på den måde, at der til stadighed må sidde en person ved ovnen for at dæmpe ilden ved at stænke vand på brændet, så det ikke brænder med klare flammer, men blot ryger. Dette fungerede også fint, den fede røg vældede op mellem de lækre fisk, men kun så længe at døren var lukket. Hver gang den gik op, kunne man dårligt nok se røgeren eller sig selv for røg i lokalet. Det har nok sin årsag, at man er gået over til lukkede ovne.

Vi kører nu til Rønne, og efter et fotostop ved stenbruddet lige oven for byen, kører vi direkte ned på havnen, hvor katamaranfærgen Villum Clausen allerede venter. Denne katamaranfærge, som er bygget i Australien, er verdens største - og den kan bare sejle stærkt. Hvis man gik op på det øverste promenadedæk, føltes vindtrykket nøjagtigt lige så voldsomt, som under den store novemberstorm i 1981. Det tog kun 1 time og 20 minutter at komme over Østersøen til Ystad, men færgen har også en motorkraft på ikke mindre end 46.000 hk., der driver de fire

turbiner, samtidigt med at vandstrålerne fra disse styrer skibet. At man så dagen efter i fjernsynet kunne se, at skroget var ved at falde fra hinanden pga. rystelser, er en anden sag. Senere viste dette sig dog vist nok ikke at være så galt endda.

I Ystad var det så blevet tiden for at sige farvel til Pernille og Helge, der som før omtalt havde taget turen i egen bil. Den videre tur fortsætter herefter uden flere pauser op gennem Skåne, ad bro og tunnel til Sjælland, og videre over "øen" til vi når "Storebælt Bro- og Naturcenter", der ligger på sjællandssiden lige før broen.

Som navnet siger, fortæller denne udstilling om natur og miljø, og den påvirkning menneskene har påført disse ved byggeriet af både Storebælts- og Øresundsbroen. Selve brobyggeriet illustreres i form af modeller, plancher og film, ligesom der bygget et stykke storebæltstunnel i fuld størrelse med jernbanespor og det hele. Oppe fra udstillingsbygningens tag er der en storslået udsigt over hele området, og på græsplænen nedenfor ses et af de kostbare borehoveder, som man desværre var nødsaget til at skære itu da borearbejdet var færdigt.

Efter dette "pust" er vi så klar til at fortsætte ad den flotte Storebæltsbro og direkte over Fyn til Lillebæltsbroen, der lige pludselig ikke virker slet så imponerende, som den gjorde engang. Alt er jo relativt. Herfra går turen via Vejle Fjord-broen til Hedensted, idet Nilles Busrejser altid serverer deres rejsers sidste aftensmåltid på Sognegården i Hedensted. Faktisk en skæg servering. Det gik lynende stærkt med maden, idet der blev serveret både til højre og venstre på én gang. Til gengæld måtte man til købmanden efter mere snaps inden vi kunne komme til at skåle. Det var så også her Rold Skovs Venner ønskede at sige tak til Lars for en ualmindelig god og spændende tur, idet Knud også fremhævede det gode samarbejde, der havde været imellem dem. At jeg ikke altid får mine vilde idéer ført igennem, er jeg vant til hjemmefra, siger han, så det er da i orden, at jeg heller ikke altid fik det her. Det var fuldt fortjent, at Lars så også fik overrakt 6 flasker god rødvin. Vi havde faktisk fået Bornholms historie, om ikke længere, så i hvert fald lige fra 1100-tallet og op til vore dage.

Som det allersidste "nøk" fortsætter vi nu direkte til vore forskellige hjemsteder. Men inden vi begyndte at skiltes, bragte fmd., som det sidste, en stor tak til deltagerne. Tak for at I bakkede op om turen og var med til at gøre den til den store oplevelse, den blev. En tur, som vi alle kan glæde os over og mindes længe. Tak til jer alle sammen. Succes`en var hjemme.

Tur 6.

For en gangs skyld kunne vi *ikke* byde velkommen til en ny efterårssæson til de 90 medlemmer, der mødte op søndag den 29. september til en tur om Madum Sø og gennem Jægersborg Skov. Sæsonen *var* jo allerede startet med et brag af en bornholmstur.

Vi kunne dog sige velkommen til dagens tur, hvilken Helge indledte med at gå nord om søen hen mod Rauf Hede. Men inden vi når så langt, er der et sted hvor stien går helt ned til vandet. Her fortæller Helge at Madum Sø er godt 2 km² stor og omkring 9 m. dyb på det dybeste sted, ligesom den er meget klar og gennemsigtig, men det vender vi alt sammen tilbage til senere på turen, siger han og fortsætter.

Hvis jeg har mine lysbilleder med, når jeg er ude at holde foredrag om Rold Skov, og vi når til Madum Sø, viser jeg gerne et dejligt sommerbillede med alle de unge mennesker som er ude at bade i søen. Og til stor irritation for mine tilhørere, kommer der derefter et billede af en meget svulstig og meget ung dame med nogle flotte proportioner i en meget lille badedragt. Billedet er vendt på hovedet, og det er fordi jeg tænker: Hvis der nu skulle sidde nogle herrer og sove, så vågner de sgu op. Og den virker hver gang.

Da vi er nået så langt, at vi kan se ud over heden ved Rauf, fortæller Helge om denne og føjer til: Det er mærkeligt at tænke sig, at hele det stykke vi har gået her, og som fortsætter over i

skoven, at det så sent som omkring 1935 var hede alt sammen. Det ved vi ganske nøje, fordi forfatteren Achton Friis og maleren Johannes Larsen besøgte egnen i 1932 i forbindelse med udgivelsen af bogen "De Jydere Land". Achton Friis skriver i bogen, at da de kom her til Rold Skov, var dette de usleste og mest uhyggelige heder, han havde set i hele Jylland. Det er altså hederne her ved Asp og Rauf, og hvad alle de små udsteder nu hedder, han skriver om, og det er mærkeligt at tænke sig, at det trods alt kun er 70 år siden, at det var hede alt sammen, siger Helge.

Der er heldigvis en lille smule tilbage, som vi kommer over at se, følger Helge til. Det er ikke så plejet som det burde være. Men amtet har overtaget det, så vi må se, hvad de kan gøre ud af det. Jeg håber ikke, at det sker på samme måde, som med Enebærstykket ovre i Rold Vester-skov, der også var et vidunderligt hedeområde med kæmpemæssige enebærbuske på op til 10 meters højde, men som de fuldstændigt har mishandlet. Så lad os håbe, at de ikke gør det samme herovre.

At området ved Madum Sø engang var hede, kan man også se på en tegning af Jyllands maler, Hans Smidth, som han har lavet ovre fra den anden side af søen, hvor man ser et landskab, der ligger over mod Hellum og Thorup kirke. Der *står* ikke et træ, det er hede alt sammen. Hans Smidth kom også tidligt her på egnen, for da Achton Friis og Johs. Larsen var her, var hederne ovre på den anden side af Madum Søvej mestendels blevet tilplantet, med undtagelse af Langmosen. Denne er vel nok den flotteste mose, som vi har i hele Danmark. Hvis I ikke har været derinde, skal I gøre det, anbefaler Helge de nye deltagere. I august og september måned er der et lyngtæppe, som blomstrer. Det *er* så flot, siger han.

Man kan sige, at området her på en måde er historisk land i Rold Skov, for det er den sidste rest af den oprindelige forhuggede skov. Tilbage i begyndelsen af middelalderen havde man fældet alt hvad der fandtes af skov her, hvorefter heden var kommet ind sammen med alle moserne. Vi ved jo, at især Vestjylland stort set var en stor hede, men jeg tror ikke, at der er ret mange, som tænker over hvor meget mose vi havde i Danmark dengang, men det var mere end 20 % af Danmarks areal, der var mose. Da vi arbejdede på bogen om Rold Skov, og kom tilbage i de gamle driftsplaner fra 1800-tallet, ser vi allerede fra 1830- og 40'erne igen og igen, hvordan de fortæller om disse moser, som med deres kolde tåger mishandlede alle de nye træer, som man prøvede at få op som ny skov i Danmark. Nemlig granerne og fyrretræerne, der havde misvækst pga. de kolde, hvide tåger over moserne.

Som sagt, fortsatte heden helt over i skoven, og når vi kommer der over, har vi altså et stykke oprindeligt natur i Rold Skov, som *er* en perle. Jeg håber virkelig, at når amtet går i gang med motorsaven så også vil passe på, at arbejdet bliver gjort på en anstændig måde, således at man kan bevare synet af heden, som den oprindeligt så ud for 40-50 år siden.

Lidt længere fremme stopper Helge atter op og siger. Jeg synes, at det er så dejlig en tur fordi der er lidt urskov over det. Ind imellem står der nogle fantastiske træer. Jeg ved ikke, om I lagde mærke til at vi passerede en grøft, hvor der lige efter stod en mangestammet birk, som er så flot, så flot. Og så er der disse bøge her, som uden tvivl er rester af den oprindelige Rold Skov. Helge glæder sig over at der er adskillige nye med på holdet, og mest til disse forklarer han, at vi i Rold Skov har den særlige bøgeart, der hedder Rold Skov-bøgen, og som af forstfolk kaldes en proveniens. Et træ, som tillægger sig forskellige egenskaber efter det sted hvor de gror, således at de kan trives bedre. Rold Skov-bøgen har gjort noget helt fantastisk, fordi den i modsætning til alle andre bøge kan sætte jordskud, hvilket vi netop har et eksempel på her. Ellers er bøgen jo normalt et eneste træ med en høj lige stamme. Rold Skov-bøgen kan også danne masser af øjer, af hvilke vi faktisk selv kan se det ene efter det andet.

Helge nævner så det med at kravle igennem et øje for at modvirke engelsk syge, og siger at hans nabo, Bette-Evald burde være lidt vred på sine forældre fordi de aldrig trak ham gennem et øjetræ. Han er 84 år i dag, men er stadig en meget lille mand, og det er netop fordi han fik

engelsk syge som barn. Så denne sygdom trivedes altså også på egnen for 84 år siden. I virkeligheden var rakitis en mangelsygdom, som påvirker kalken i knoglerne, således at disse ikke udvikler sig rigtigt.

Min kone og jeg har lige købt en skovejendom ovre ved Terndrup Hede, siger Helge, og jeg er så glad fordi vi der har nogle træer, der er lige så store som den Rold Skov-bøg vi står ved her, og som egentlig også er rester af den oprindelige Rold Skov. Min første handling på stedet var da også at få fat i en sav og stamme den op, så den nu står både flot og statelig.

At det er et pragtfuldt anneks til Rold Skov, vil skribenten gerne have lov til at bekræfte. Med sin placering lige midt imellem Rold-, Viffertsholm-, Solbjerg- og Bælum-skovene, er der ikke tvivl om at det hele har hængt sammen engang. Et så kuperet terræn, hvor der endda findes to gravhøje, er jo ikke særligt velegnet til at dyrke som landbrugsjord. Man kan lige se stedet for sig en mørk vinteraften med lys i vinduerne. En skovrider kunne ikke bo flottere.

Ikke så langt fra skovvejen stopper Helge op, fordi han kan lugte en gruppe svampe. Ikke så sært, siger han, for det er den store stinksvamp, og jeg ved endda hvad den hedder på latin: Phallus impudicus. Den kaldes også præstekrave + ét navn mere, som jeg dog overvejer om jeg skal sige. Disse svampe kommer gerne op som en heksering, og lige pludselig, gerne på en varm eftermiddag, nærmest eksploderer, eller erigerer de og antager den der meget flotte form. Jens Hvass fortalte altid en lille historie om præstekraven, når han var ude at gå med folk i skoven. En historie, som også handlede om hans yndige lille niece, der studerede biologi og var oppe til eksamen på Landbohøjskolen i København. Da hun kom ind til censor, lå der et meget flot eksemplar af en præstekrave i en træbakke, som hun så skulle forklare hvad var. Og som Jens Hvass sagde, så blev hun så forfærdeligt rød i hovedet, hvortil censor blot sagde: *"Fuldstændigt korrekt"*.

Som supplement til dette fortæller fmd. historien om forskellen på et han- og et humpindsvin, hvilken han i sin tid fik en balle af sin kone for at fortælle til "den pæne mand", som hun sagde om Helge. Hun har dog revideret sin opfattelse siden da.

Som I kan se, så er dette et meget flot stykke natur, siger Helge, da vi er kommet over til den blanding af mose og hede, der under ét kaldes Asp Hede. Men det har fået lov til at passe sig selv, siger han og fortsætter, bare fra sidste gang jeg var her for nogle år siden og til i dag, er det vokset mere og mere til. Vejen vi lige er kommet ad, er der jo næsten ikke mere.

Som følge af en diskussion mellem nogle af deltagerne, om nogle bær er trane- eller tyttebær, fortæller Helge nu en historie ude fra Lille Økssø Mose, hvor en kone hvert år kom cyklende med sin kurv for at samle tranebær.

Man havde dengang en ikke særlig munter skovfoged på den del af skovdistriktet. *"Hvad var det nu han engang sagde om mig?"*, spørger Helge fmd. *"Jo, svarer denne, engang jeg omtalte Helge, sagde den pågældende skovfoged: Han aner ikke et klap om træer"*. Vore medlemmer morer sig højlydt over dette, mens Helge replicerer, *"Endelig en mand, der forstod det"*.

Men tilbage til konen med tranebærrene. Det er sådan, at man må samle bær til eget forbrug, men ikke til andre. Konen havde dog hele kurven fuld, og havde vel mere eller mindre raseret Lille Økssø Mose for tranebær. Det kom denne lidet muntre skovfoged så og så, hvilket ville sige, at fruhen så heller ikke kunne få nogen tranebær det år. Så han gav hende en skideballe og ville have alle tranebærrene. *"Det skal du også ha"*, sagde konen, hvorpå hun tog kurven af cyklen og hældte hele indholdet ned over hovedet på ham.

Som en pendant til denne historie, skal vi også lige have en, hvor det for en gangs skyld ikke var Jens Hvass, der fik det sidste ord. Han og fru Gitten havde været til en stor middag hos en entreprenør, som havde et stort flot landsted ude i Lindenberg ådal, og da de kørte hjem om natten i deres hvide Volvo, og regnen væltede ned, så Jens Hvass at der gik en gammel kone ude i vejkanten. Han var da så venlig, at han stoppede op, rullede vinduet en smule ned og

sagde: *"Frue, hvis De skal samme vej som os, er De velkommen til at sidde ind bagved"*.

Konen blev selvfølgelig glad og satte sig ind, så hun kunne slippe for det forfærdelige vejr. Da de havde kørt et lille stykke vej, vendte Jens Hvass sig om mod hende, og så sagde han: *"Sig mig engang frue, er De overhovedet klar over, hvem De er kommet op at køre med?"*. *"Næh, det ved a et"*, svarede den gamle kone. *"Det er kongelig skovrider Jens Hvass"*, sagde denne, hvortil konen så sagde: *"Ja, a hedder Anine, og a er kogekone, og a har serveret for Dronningen"*. Så var den betalt.

Ligesom i Rold Vesterskov, findes der også et smukt enebærstykke her i Jægersborg Skov.

Nogle af disse ener er meget store, og må vel nærmest kaldes enebærtræer. Disse er sammen med bævreaspen det ældste træ vi har i Danmark. De var her uafbrudt under hele sidste istid i den del af Danmark, som ikke var belagt med is, nemlig den sydvestlige del af Jylland. Det er dog først nu for nylig, at man har fundet ud af, at enebær og bævreasp har været her uafbrudt i ca. 120.000 år.

Helge omtaler også det særegne ved enebærbusken, at den altid har 3 forskellige slags bær på samme busk. Små hvid-grønne 1. års bær, større og mere grønne 2. års bær og sort-blå, modne 3. års bær. I virkeligheden er det jo slet ikke bær men kogler, idet enebærbusken er et nåletræ, siger Helge, og slutter med at fortælle om en ingeniør, som sagde til ham: *"Det er ikke rigtigt hvad du fortæller"*. *"Jo, sagde Helge, det er det"*. *"Nej, sagde manden, for det 1. og det 2. år kan der jo ikke være alle 3 slags bær"*. Ja, det er jo et spørgsmål om hvem, der har ret. Helge taler selvfølgelig om gamle, udvoksede buske, mens ingeniøren måske taler om en ung busk, som sætter kogler for allerførste gang. Hvem ved?

Helge beder holdet bemærke det tykke tæppe af bog vi står på. Det er nu 3. år i træk at det er oldenår ned masser af bog, hvilket ikke er noget godt tegn for bøgen, siger han. Når denne sætter mange frø, så er det fordi klimaet ikke rigtigt passer den, og der er ingen tvivl om at det er blevet så varmt i Danmark, at hvis det fortsætter, så vil bøgen gå tilbage, hvorimod egen synes at det er fremragende. Jeg er helt overbevist om, at Danmark igen efter 3000 års forløb er gået ind i egetid. Det er en vidunderlig ting, så kan det være at linden også kommer og det vil være dejligt, for så får vi et meget mere varieret skovbillede, end vi har i dag. Prøv at lægge mærke til hvordan det pibler op med små ege overalt, ja selv inde under bøgene, slutter en i egetræet forelsket Helge af.

Ved den sydvestre runding af Madum Sø findes der en lille p-plads hvor der tidligere har ligget et hus, og hvor man endnu kan se trunten af et stort æbletræ. Her fortæller Helge historien om Elmer Møller Frederiksen, der som skovarbejder havde haft et slemt uheld med en traktor, med det resultat at han måtte have det ene ben sat af. Han måtte således gå med træben resten af livet, hvilket han i øvrigt ofte udnyttede når han ville drille folk fra København. Hvis der f.eks. var nogle københavnere på kursus inde på det gamle Hotel Rebild Park, og disse efterhånden havde fået noget at drikke, og derfor var blevet noget højroastede, kunne Elmer godt finde på at slå dem på lårene når de sad nede i "Stalden" og raflede sammen med ham. *"I skal bare slå igen og slå ordentlig til"*, opfordrede Elmer dem så, og når de så slog til, fik de sig nogle ordentlige slag over "nallerne" til stor morskab for Elmer.

Elmer var født i huset, som fandtes her på pladsen, og selvom han manglede sit ene ben, var han en meget respekteret skovarbejder hele sit liv. Den herligste historie jeg har fra Rold Skov, slutter Helge af, er netop med Elmer Møller Frederiksen. Og så følger historien om da Frimuth Engelst og Jens Ørnebjerg kom i træde om hvornår Søren-Sømand var død. Den ene blev ved med at påstå, at det var fire år siden, mens den anden sagde at det var fem år siden. Til slut vendte Jens Ørnebjerg sig om mod Elmer og Sagde: *"Jamen Elmer, det må do da wi`e. Do har været hans ven i manne or?"*. Elmer lagde bare hovedet lidt på skrå og svarede så på sit brede himmerlandske sprog: *"A ska` ett ku` sæj`, om det er fir` eller fem or si`en, han dø`e, men det er i hvert fald sejs or si`en, han bløw begrawet!"*

På et sted hvor stien går helt ned til vandet, fortæller Helge, af hensyn til de nye deltagere, lidt om Madum Sø, som er Himmerlands største. Den er 2,14 km² stor og ca. 9 m. dyb på det dybeste sted, ligesom den er en såkaldt lobelia- eller klartvandssø, fordi den er meget næringsfattig uden forekomst af plankton. Man skal helt ned til Alperne for at finde en sø, der er lige så klar som Madum Sø, siger Helge. Og selvfølgelig må vi da også lige have historien om Madumborg, der sank i grus fordi man havde tilkaldt en præst til at forrette en afdød, og der i stedet for lå en død gris i sengen. Præsten blev derved så rasende at han straks forlod stedet, og næppe var han ude før Guds straf ramte borgen, således at denne sank ned i dybet under et voldsomt uvejr.

"Hvad skal man egentlig med fjender, når man har sådan nogle venner", tænker fmd. For lige pludselig siger Helge: *"Det sidste jeg vil sige i dag, og det ved du ikke Per. Men nu overtager du turen"*. Sidstnævnte ved dog godt, at årsagen er, at arbejdet kalder på ham hjemme på den ny erhvervede skovejendom i Terndrup. Vi følges dog ad hen til en dejlig, naturskøn slugt i den del af skoven, som kaldes Kærbjerg Skov. Her siger Helge farvel, mens resten af holdet så slår sig ned for at nyde de medbragte klemmer.

Hvis fmd. skal være helt ærlig, er det ikke noget stort problem at lede holdet videre frem til vores udgangspunkt, idet det blot handler om at følge den anlagte skovvej, og senere asfaltvejen tilbage til bilerne. Efter et spørgsmål fra en deltager, stopper vi op uden for hegnet ind til Willestrups kombinerede jagt-, både- og sommerhus. I dag bruges det vist ikke så meget mere, men da det jo er sådan, at grænsen mellem Lindemborg og Willestrup godser går lige midt ned gennem søen, har de altså begge engang fundet det nyttigt, at have hvert sit hus som udgangspunkt for benyttelsen af stedets naturværdier.

Vi fortsætter videre mod øst, og da vi er kommet ud på det åbne land, stopper vi lige under Elsams højspændingslinie mellem Aalborg og Randers. Det var nemlig her ved Madum Sø, at den våbenedkastning fandt sted, hvor det gik så galt for modtagningsgruppen, at KFUM-spejderen Niels Erik Vangsted måtte betale med livet. Årsagen var, at nedkastningsflyet måtte kredse en ekstra gang over stedet, hvilket var nok til at lytteposten på "Bette Berlin" ude ved Fræer opdagede det. Da gruppen blev klar over at den var opdaget, kørte den straks fra stedet, men den blev desværre indhentet af tyskerne oppe ved Hollandshus, hvor Niels Erik Vangsted blev skudt og Poul Edwin Kjær Sørensen taget til fange. Sidstnævnte måtte også bøde med sit liv, idet han blev dødsdømt og henrettet ti dage senere.

Børge Nielsen fra Randers supplerer med at fortælle om hvor tæt han kom på denne begivenhed. Han blev ringet op næste morgen og underrettet om hvad det var sket, idet han var en af de unge førere i spejdertroppen "Knuden", hvor Niels Erik Vangsted var leder. Børge fortæller om Vangsteds begravelse, men også om det ekstra sammenhold og den kampvilje, som drabet medførte blandt de unge KFUM-spejdere. Det virker altid ekstra stærkt når en person, som har været tæt på begivenhederne, fortæller.

Som modvægt til denne triste historie fortæller fmd. så historien om Lydia, som engang boede længere inde ad Madum Søvej, på det sted hvor den omtalte højspændingslinie passerer vejen og derfra går videre bag om hendes hus. Når man var ude på den årlige linieinspektion eller i andet ærinde, sagde Lydia altid: *"Ski` nu mæ` ålt det dèr, nu ska` vi spill` kort"*. Man blev så bænket ved køkkenbordet mens Lydia satte boller i ovnen, kaffe på kanden og fandt kortene frem. Somme tider vankede der endda en lille èn til kaffen. Der var en ung dame, som senere sagde at den gamle kone i virkeligheden burde havde heddet Ulydia. - En skæg tanke, men Lydia var nu så sød, så sød.

Nu var der blot tilbage at tage det sidste stræk tilbage til p-pladsen. På denne tur ser vi faktisk den ene veteranmotorcykel efter den anden komme kørende imod os, og det skulle da også vise sig, at en veteranmotorcykelklub egentlig havde udset sig "vores" p-plads til at raste på. Men når Rold Skovs Venner rykker ud, er der jo ikke plads til så mange andre, hvorfor

motorcykelfolket havde måttet køre over til søbredden. Det var dog vist nok en formildende omstændighed, at et par af *vore* kvindfolk havde underholdt dem, mens alle vi andre så bare måtte træne apostlenes heste.

Tur 7.

På forskellig måde, og med vidt forskellige funktioner, deltog der i alt 73 personer på turen til Hesselholt Skov den 3. november. De fleste travede distancen tur/retur mellem Mosskov og Arden, nogle skulle med hjælp fra Hjemmeværnet sørge for gløgg og æbleskiver, andre ville blot se på dette, og atter andre kom først på besøg da traktementet var klar.

Pga. en rejse til hovedstaden, havde Helge og fmd. indgået en aftale om at sidstnævnte skulle lede turen, der som nævnt skulle starte fra p-pladsen ved Mosskovpavillonen. Og da der også var lavet aftale med gløgg-holdet om et omtrentligt tidspunkt, hvor vi kunne være i Arden, gik vi straks over til Mosskovegen på den vestlige side af banen.

Her hørte vi først lidt af historien om Mosskovegen. På et tidspunkt var der her på distriktet en skovrider, som gav daværende skovfoged Henrik Nielsen på Skelhus ordre til at træet skulle fældes. Dette var skovfoged Nielsen dog meget imod, hvorfor han helt bevidst "glemte" at gøre det. Ved et senere møde på stedet fik han en mægtig røffel af skovrideren, men han slap dog alligevel for at fælde træet, idet skovrideren kort tid efter måtte rejse på grund af dårligt helbred. Ved et tilfælde mødtes den nye unge skovrider, Poul Lorenzen og Henrik Nielsen så også på dette sted, og midt under samtalen sagde skovrideren pludselig: "*Sikken en smuk eg, der står der. Den må De endelig bevare og pleje!*". Ja, sådan kan det gå, og siden da er Mosskovegen blevet målt og fotograferet hvert 10. år, således at man også på den måde kan følge med i træets udvikling.

Mosskovegen har også været lige ved at komme til at spille en rolle for Rold Skovs Venner. Som før omtalt, havde formandinden det ærefulde hverv at skulle binde brudebuketten til Pernille og Helges bryllup. Og når en skovmand skal give sin brud en buket, skal den selvsagt være bundet af skovens blomster og grene. Herunder nyudsprungne egegrene. Vi skal også lige huske, at vi skal tilbage til begyndelsen af april, hvorfor det handlede om at *drive* de spæde blade frem. Vi havde da fået den idè, at grenene selvfølgelig skulle være fra Mosskovegen - vi kunne bare ikke nå dem. Men det blev dog tæt på, idet der står nogle flotte ege på den nærliggende gamle stabelplads. Måske er de endda brødre og søstre - hvem ved.

Vi fortsætter mod syd ad vejen til højre for Mosskovegen, og efter en tids vandring når vi frem til Kremsets Bøg. Denne har også relation til Skelhus, idet den er opkaldt efter Thorvald Nielsen Krems, der ligeledes var skovfoged med bopæl på Skelhus, men på et langt senere tidspunkt end før nævnte skovfoged Nielsen. Historien ligner også lidt den netop fortalte, idet diskussionen også her drejer sig om en magtkamp mellem skovrider og skovfoged. Jens Hvass ville have bøgen fældet, mens Krems ønskede den bevaret. Omsider var det for en gangs skyld Jens Hvass som gav sig, og som Kremsets søn senere har fortalt: "*så har han bestemt, at den skulle komme til at stå der i al fremtid, og så skulle den opkaldes efter min far - den stædige rad! På den måde fik de begge noget ud af det, og i dag står træet som et monument over konfrontationen mellem to lidt stejle karakterer, der alligevel syntes ganske godt om, og kom helt godt ud af det med hinanden!*". Ja, sådan var det.

Nogle hundrede meter længere mod syd går der et skovspor ind til venstre. Her passerer vi først et stykke med graner, men kommer så derefter ned gennem en slugt med gamle bøge fra 1806. Det er et utroligt flot syn, som her møder os, idet efterårsfarverne nok "aldrig" har været flottere, end her i efteråret 2002. Det sidste korte stykke vej går sporet atter gennem granskov, inden vi kommer lige ned til vejen, der løber langs vestsiden af Hvass Sø. Herfra er der jo ikke langt hen til bålpladsen, men ak og ve. En del af personalet havde brugt tiden på at gå

skovtur, mens de modsat påstod, at turlederen kom for tidligt. (Det gjorde han nok også). Kun hjemmeværnsfolkene havde hele tiden været på deres pladser, men resultatet var alligevel at gløggen endnu var for kold, samt at der endnu ikke var rettet an til at modtage os. Problemet var dog ikke så stort. I stedet for at stå stille og fryse i det ellers så fine vejr, gik vi bare det lille stykke vej tilbage for at tage turen rundt om ovennævnte sø. Som omtalt ved tidligere lejligheder, er denne opstået ved at Jens Hvass foranledigede, at der blev lavet en dæmning hen over den lille Hummelbæk. Han lod herefter plante nogle sjældne træer rundt om den nye sø, hvormed der var skabt en skøn oase. Denne er yderligere er blevet forskønnet ved at afløbet hen over dæmningen nu fortsætter i form af et snoet flodleje, som er beklædt med kampesten i bunden. Man kan blot beklage, at mange af de små skilte, der skulle fortælle hvilke træer man går forbi, enten er beskadiget eller helt borte.

Det var nu blevet tiden for at vi måtte vende tilbage til bålpladsen lige over for Sortemosehus i Arden. Med god assistance fra Karin, havde Birgit og Hanne endnu engang arrangeret at vore medlemmer kunne trakteres med varme æbleskiver og tilhørende gløgg. Dog også denne gang med hjælp fra vore to venner fra hjemmeværnskompagni Hellum, Michael og Christian. Der er ikke noget at sige til, at et sådant arrangement vækker stor begejstring hos turens deltagere, så der er derfor al mulig god grund til at sige jer alle fem tak for indsatsen.

Som før nævnt, var Pernille og Helge kommet sent hjem efter en københavneretur, men de gav sig dog alligevel tid til at komme til Arden for at hilse på-, og nyde et glas gløgg sammen med os. I den forbindelse kunne fmd. meddele, at vi som noget nyt vil prøve at arrangere juletræs-salg for Rold Skovs Venner og Rold Skovs Venners venner på Pernille og Helges nye domicil i Terndrup. Da dette ikke står i det udsendte program, har vi for at få så mange som muligt af medlemmerne i tale, fastsat dagen til at skulle være søndag den 15. december.

På den fortsatte tur vil vi følge Kærlighedsstien til vi næsten når frem til Skelhus, hvor det så er meningen igen at søge mod nord ad den skovvej, der kaldes Roldvej. Men for at gøre alt det med kærligheden færdig, skal vi dog også lige have med, at der her på bålpladsen står en stor og meget flot bøg med det romantiske navn, Kærlighedsbøgen. Kan disse navne mon fortolkes således, at stedet her har været medvirkende til at holde Ardens befolkningstal vedlige? Hvem ved? Men for vores vedkommende er vi altså nu bare på vej ad den nævnte rute, hvor vi et stykke oppe ad Roldvej kommer forbi endnu en stor bøg med navnet, Skovfogedbøgen. Der er faktisk ingen, der ved, hvorfor den hedder netop sådan. Men det var vist nok Jens Hvass, der gav den navnet som en hyldest til sine skovfogeder. Havde det ikke været mere logisk, hvis Kremses Bøg og Skovfogedbøgen havde haft de omvendte navne? Skovfogedbøgen står jo blot nogle få hundrede meter fra skovfoged stedet Skelhus, hvor Kremss boede.

Atter nogle få hundrede meter længere mod nord standser vi ved et øjetræ, hvor vi skal høre lidt om hvordan menneskene indvandrede til Rold Skov i forne tider. Da isen begyndte at svinde for ca. 12.000 år siden, efterlod den et øde tundralandskab, hvor flokke af rener blev jaget af omstrefjende jægere. Som følge af at isens tryk var borte, hæver landskabet sig og er landfast med både England og Sverige, men gennemskæres dog af en vældig flodarm ned gennem det nuværende Kattegat og videre ind i det der i dag er Limfjorden. Gennemsnitstemperaturen bliver dog ved at stige og kulminerer 5 til 4.000 år f. Kr. Herved afsmelter isen yderligere, og havet æder sig derfor ind på alle kystområder. Vi er i ældre stenalder.

Denne afsmeltning fortsætter, og der begynder at danne sig det Danmark vi kender i dag. Dog med undtagelse af Nordjylland, der faktisk fremstod som et "ørige". Her har havet imidlertid atter trukket sig en del tilbage pga. den fortsatte landhævning, som endda varer ved endnu i vore dage med et par mm. om året. De mange nordjyske øer blev således igen mere og mere landfaste. Vi er nu i yngre stenalder og bronzealder.

Det var disse folk, der kom sejlene ned af en fjordarm til Limfjorden og landede ved det

nuværende Gravlev. Her fandt de et sted, hvor der var godt at være. Der var masser af træ til at bygge huse af, og til at brænde. Der var jord at dyrke, der var fisk i åen og der var dyr at jage i skoven. Med andre ord, noget nær de ideelle forhold for at kunne leve godt. Senere bredte denne befolkning sig og vandrede op over Rebild og Skovhusene til de stoppede cirka 1 1/2 km. syd for Store Økssø.

Hvordan kan vi så vide alt dette? Så enkelt. Der er syn for sagn gennem stenalderfolkets dysser og jættestuer, og de mange bronzealderhøje, som der findes i netop dette område. Herefter findes der ikke en eneste gravhøj, før end vi kommer helt ned til den sydlige del af Rold Skov. Det er da en fascinerende tanke, at man stadig kan færdes i et stort mellemliggende område, hvor der altid har været skov. Rold Skov.

Da vi nu har vandret så tilpas længe, at gløggen og æbleskiverne er ved at sætte sig, stopper vi op ved Røverstuen for at nyde den medbragte proviant. Herfra går det videre ad Røvernes Vej til Hestegraven, og da der faktisk altid er nye medlemmer, som ikke har hørt om jordfalds- og dødishuller, er der så lejlighed til at fortælle lidt om disse. Det kan da også til tider være svært at kende forskel på dem, ja selv eksperter kan være i tvivl.

Der var nu blot tilbage at følge banesporet tilbage til den gamle holdeplads i Mosskov. Men vi stopper dog op ved lille Økssø Mose for at nyde udsigten ud over den smukke mose oppe fra det for få år siden etablerede udsigtstårn. For at sløre tårnet mest muligt for skovens dyr, er der foran dette plantet en lille lund med birketræer. Disse var dog efterhånden blevet så store, at de i lang tid har taget udsigten, men til statsskovens ros og vores glæde, er de nu blevet kappet så tilpas ned, at begge dele igen fungerer.

På få sekunder nær, var klokken blevet præcis 13.30 da holdet atter kunne melde sig tilbage på startstedet i Mosskov. Så kom ikke og sig at vi ikke kan ramme tiden.

Tur 8.

Der var hele 115 personer, der ønskede at deltage i årets julefrokost på Røverstuen i Rebild. Men først skulle vi dog trave den sædvanlige opvarmningstur. Denne gang fra p-pladsen ved Rebildhus til Lille Stendal, Høje Odde, Troldeskoven, Gravlev Mosegyde, Store Stendal og retur gennem gryden i Rebild Bakker.

Vi standser første gang ved den "smukke" toiletbygning lige oven for p-pladsen, hvilket giver Helge inspiration til at fortælle om det allerførste Rebildhus, der i starten ikke var en restaurant, men et traktørsted. Forskellen var om man havde et rigtigt toilet eller ej. Jeg vil ikke åbne døren til disse toiletter, siger Helge, men jeg kan fortælle, at toilettet på det gamle Rebildhus var flottere end dem her. Det bestod af en egetræsplanke med to huller, to spande nedenunder, en lærredsvæg imellem, en lærredsvæg foran, og to halvbrugte telefonbøger. De ville dog gerne have en restaurant, men der gik syv år inden de havde fået sparet så meget sammen, at de fik råd til at få lavet et rigtigt toilet.

Lige efter at de havde fået installeret det nye toilet med træk og slip og en lille håndvask med rindende koldt vand, kom der en familie fra København, som havde en ung bengel på 16-17 år med. På et tidspunkt gik denne hen til Frimuth Engelst, som da var tjener i sin fars forretning i hvid jakke, sort butterfly og sorte bukser med galoner på siderne, og spurgte: "*Hvor f..... er lokummet henne?*". Det kunne Frimuth bare ikke klare, og da de ikke havde raget det gamle lokum ned endnu, tænkte han. "*Så skal han sgu også derud*". Et øjeblik efter kom den unge klør ind igen og sagde: "*Hvor f..... kan jeg få vasket mine hænder?*". "*Det er ude på toilettet Hr., og værsgo, det er den vej*", svarede Frimuth og slog belevent ud med hånden.

Vi går nu et ganske kort stykke vej, og næsten som en gave fra himlen, og noget der lige er "vand på Helges mølle", ser vi, at der i skovbrynet hænger en efterladt post fra en allerede

overstået orienteringstur. Der er dog en ingeniør, som skynder sig at rive posten ned, og hvorfor gjorde han nu det? Fordi der på posten stod skrevet: *"Ingeniørforeningen i Danmark, Aalborg afdeling. Juleskovtur 2002 Rebild Bakker"*. *"Spørgsmål 1: I hvilken kommune ligger Rebild Bakker?"*.

Ja, det ved vi jo ellers alle sammen, siger Helge, altså lige med undtagelse af ingeniørerne. De ved nok ikke så meget, heller ikke at de skal tage deres sedler ned. Sådan noget må man ikke lade blive hængende. (Ja, det var flovt. Men alligevel en stor tak til ingeniørforeningen. I gav Helge en god dag).

Bare 150 meter sydøst for festpladsen i Rebild finder man noget af det flotteste stykke bøg i hele Rold Skov, ja faktisk flottere end det oppe i Troldeskoven. Det er opstået ved at man tidligere både har stynet træerne i toppen og stævnet dem ved roden. Der er så det specielle ved Rold Skov-bøgen, at den kan sætte mange nye stammer op fra den samme rod, men i virkeligheden er det en kummertilstand, da vi er på bøgens nordgrænse og den derfor står så udsat. Det er egentlig ejendommeligt, at der kommer så få mennesker her, siger Helge. Selv under rebildfesterne kommer der ikke et øje. Jeg går altid herover for at se hvor mange mennesker der er, og jeg har været til rebildfester, hvor der ikke var et eneste menneske at se, selv om festpladsen ligger lige bag ved.

Ovre i Lille Stendal fortæller Helge om hvorledes hele dette område lå hen som hede da rebild-bønderne solgte det i 1911. Det er det nu heldigvis også er blevet til igen, og man kan stort set ikke se, at der blot er gået ganske få år siden man fældede alle de mange bøge og bævreaspe, der var vokset op her. Så hurtigt er lyngen indvandret igen, hvilket er utroligt flot. Området er også blevet afgræsset af får, hvilket også har været medvirkende til at det er blevet så flot. Så det er en succeshistorie uden lige, at det har kunnet lade sig gøre. De træer, der står tilbage i lyngen er alle af arten enebær. Nogle er meget høje og slanke, og nogle er lave og brede i det. Det er to forskellige slags. Den ene slags er kvinder og den anden slags er mænd. Jeg kan ikke huske hvad der er hvad, slutter Helge med et glimt i øjet.

Turen fortsætter nu over mod Store Stendal, og netop som vi skal passere færsten herover, får vi en snak med en dame fra Hobro, som er ejer af de får, der plejer området. Hun fortæller, at hun engang imellem må samle fårene. Dels for at flytte nogle af dem til andre områder, og dels for at udvælge dem, der skal indgå i den videre avl. Det er faktisk en fin ordening for både staten og fåreejeren med et sådant arrangement. Førstnævnte får plejet sine arealer, og damen får græsset sine dyr. Det er da herligt, at der selv mellem stat og borger kan aftales sådan lidt "livets gang i Lidenlund".

Fra Stendalen fortsætter vi ad den stejle trappe op til Høje Odde og Skovtårnet. Og som om det ikke var nok at forcere bakken, fortsætter halvdelen af holdet endda op i selve tårnet. Der er dog desværre ikke så god en udsigt heroppe fra, som der har været. De omgivende træer er efterhånden blevet for høje.

Det næste mål er at besøge Troldeskoven, men inden vi når så langt, skal alle dog lige en tur gennem træet, som både har et meget stort og et mindre øje. Dette står lige hvor stien svinger til venstre forbi dalen mellem Høje Odde og Troldeskoven. Som bekendt, er også Troldeskoven bevokset med den specielle Rold Skov-bøg. Disse træer bliver ikke særligt store, men til gengæld meget gamle. Ja, op til en halv gang ældre end andre bøge. Vi ved i dag at bøgen indvandrede i Rold Skov i 1500-tallet som det sidste sted i Danmark. Så der er måske enkelte træer tilbage her i Troldeskoven, der er af første generation, men ellers er det i hvert fald blot den anden generation, vi ser i dag.

Der er altid nogle bestemte træer man har et særligt forhold til, og et af disse står netop her i Troldeskoven lige bag ved mig, siger Helge. Det er dog ikke bare mig, der har et forhold til dette træ, det er der også en anden, der har haft. Og så følger historien om hvorledes Jens Hvass, som et af hans spøjse påfund, engang holdt stævne med en spætte da han havde

60 Aalborg-damer fra "Inner-Wheel" med på ekskursion her op i Troldeskoven.

Jens Hvass havde på vejen jaget lidt på de fine damer, idet han sagde, at han havde travlt fordi han havde et stævнемøde oppe i skoven. Og hun er ung, hun er smuk og hun kan ikke vente, føjede han til. Da de kom herop, gik Jens Hvass hen og stillede sig op foran det træ, som vi nu står ved, tog en kæp op fra jorden, slog på træet og sagde: *"Her har jeg mit stævнемøde"*. Og ud kom spætten til stor morskab for damerne.

Da Helge skulle skrive bogen "Kongen af Rold", ville han gerne have denne historie bekræftet af Jens Hvass, og tænk jer, siger Helge. Den gamle mand sagde da: *"Det var skægt du fortalte det. Det har jeg ikke skænket en tanke i mange år, men det er fuldstændigt rigtigt, hvad du siger. Historien er bare bedre end du fortæller den, fordi der er noget, som du ikke ved, men nu skal du få den rigtige version"*.

Og så fortalte Jens Hvass: *"Ja, du ved jo godt. Nederlag, det har aldrig været mig. Så jeg tænkte hele vejen op i Troldeskoven: Hvordan kan jeg nu være sikker på at den bliver derinde. Jeg vidste jo, at det lige var tiden hvor den lå på rede. Så jeg tænkte og tænkte, og det var først da jeg kom helt op i Troldeskoven, at den var der. Selvfølgelig. Jeg måtte jo være helt sikker på at den blev der indtil de kom derhen. Jeg gik så hen og stillede mig op foran alle de der kvindtimmer og slog på træet. Men inden jeg gjorde det, tog jeg hænderne om på ryggen, kiggede en gang op i himlen, og så sagde jeg, uden at nogen kunne høre det: Nu må du f..... hjælpe mig. Så slog jeg på træet, og ud kom den. Og imponeret var de. Så tog jeg hænderne om på ryggen én gang til og sagde: Det skal du f..... ha` tak for"*. Ja, den Jens Hvass, den Jens Hvass. Farverig - det var han.

Før vi forlader Troldeskoven, stopper vi også lige op på det sted, hvor Prinsessetræet stod indtil 1994. Her får vi så historien om de 5 korpulente herrer, der engang ville med Helge på morgentur og hvor formanden forgæves forsøgte at krybe gennem Prinsessetræets øje. Vi har flere gange talt om at det kunne være flot, hvis Rold Skovs Venner måtte få lov til at anbringe en sten med træets data indhugget, således at stedet, hvor det stod, stadigvæk kunne være markeret når de sidste rester af selve træet er borte. Men desværre er skovrideren ikke meget for det, kunne Helge beklageligvis melde tilbage. Det ville da ellers have været en flot gestus til vore efterkommere.

Omtrent midt imellem Troldeskoven og Urskoven finder man et af de "Navnkundige Træer i Rold Skov", *Dødemandstræet*. Eller rettere sagt fandt, for i dag er der kun en trunte tilbage af det. Dette er lidt af en kedelig del af skoven, siger Helge, for der er virkelig folk, som har hængt sig selv her i området. Det var en skovarbejder, der hængte sig i Dødemandstræet, og det er såmænd ikke mere end tre år siden, at der var en ung kvinde, som hængte sig lige her i nærheden. Dette er dog ikke til hinder for at Helge fortæller en munter historie:

I anledning af julen er der altid et stort arrangement med mange ritualer for stamgæsterne på Rold Storkro. Et af disse er at man går op i Urskoven på en nat, hvor man på bålpladsen bliver modtaget af kokke med hvide kokkehuer. Og så er der ting og sager. Dejlig varm gullaschsuppe med tilhørende rødvin. Rødvinstoddyer og kolde pilsnere og meget andet godt. Jeg siger ikke noget dårligt om min gode ven Jørgen Pedersen nede på Rold Storkro, når jeg siget at han er mørkeræd, for det er noget som han også selv fortæller. På en sådan aftentur havde Jørgen Pedersen og alle gæsterne taget lygter med, og da de nåede op i Troldeskoven hørte de pludselig nogle skrig i skoven i retning over mod Urskoven. Det lød meget uhyggeligt, og ikke mindst for Jørgen, som ikke bryder sig om mørke. Efterhånden som de nærmede sig Urskoven blev skrigene højere og højere, og nærmere og nærmere. Henne ved Dødemandstræet hører de også nogle mærkelige lyde. Ligesom én, der vander sig alvorligt og ikke kan få luft. *"Sidder der ikke én deroppe?"*, spørger nogle af gæsterne, og lige idet Jørgen går forbi, er der en person der råber: *"Giver du ikke en kop gullaschsuppe Jørgen?"*. Han blev vist nok lidt fornærmet, siger Helge, hvortil et drillesygt medlem af Rold Skov-vennerne replicerer: *"Det*

var da også en mærkelig person, der kunne finde på noget sådant". - Og det kan man jo kun give vedkommende ret i.

Nu nærmer tiden sig for årets måske hyggeligste samvær, nemlig julefrokosten på Røverstuen. Så derfor tar` vi resten af turen i ét stræk gennem Gravlev Mosegyde, Store Stendal og videre op gennem gryden i Rebild Bakker. Dog med et enkelt stop lige før gryden, idet vi her opretter et "toldsted", hvor folk skal betale turafgift for at komme videre.

Det var 115 skrupsultne "travere", som kunne sætte sig til bords i Røverstuen, for dér straks at kaste sig over buffeten, idet de marinerede sild allerede var sat frem på bordene. Først efter en halv times forløb, var der blevet så meget ro, at fmd. kunne sige skål og byde velkommen til alle. Og efter "same procedure as every year", var der takketaler og gave til Pernille og Helge, samt udlodning af boggaver til medlemmerne. Og - som en flot gestus fra vores værtspar, Erik og Vivian, var der likør eller cognac til alle på husets regning, ligesom der var underholdning af Axel Meilholm fra Arden, der spillede og sang om Rold Skovs Venner så det var en lyst. Mest af alt kunne han minde om de middelalderlige minnesangere, som også rejste rundt og formidlede tidens aktuelle nyheder gennem musik og sang.

Alt i alt en dejlig dag, der sluttede med at Helge viste og kommenterede sine flotte lysbilleder fra turen til Bornholm. Sandelig en flot afslutning på en begivenhedsrig sæson.

p.a.

Turledelse 2002:

Turleder: Helge V. Qvistorff, Hedevej 40, 9575 Terndrup.

Kasserer: Birgit Eriksen, Harrildvej 30, Ø. Hornum, 9530 Støvring.

Sekretær: Knud Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.

Bestyrelsesmedlem: Carsten Skov, Moltkesvej 19, 9000 Aalborg.

Bestyrelsesmedlem: Käthe Larsen, Nibevej 220, Molbjerg, 9240 Nibe.

Formand: Per Andersen, Harlekinvej 7, 9000 Aalborg.

Tegning af

Mikkel-ræv.